

Хмельницький національний університет
Факультет економіки і управління
Кафедра фінансів, банківської справи, страхування та фондового ринку

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

Фінансове забезпечення функціонування та розвитку місцевого самоврядування за матеріалами Городоцької міської ради Хмельницької області

Рівень вищої освіти бакалавр

Галузь знань 07 «Управління та адміністрування»
Шифр і найменування

Спеціальність 072 «Фінанси, банківська справа та страхування»
Шифр і найменування

Освітня програма Фінанси, банківська справа та страхування

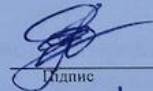
КВРФБС 021153.01.15.00

Виконала: студентка IV курсу, групи ФБС-21-1
Шифр

Підпис

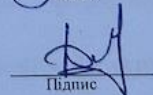
Ірина ШУЦЬКА
Ім'я, ПРІЗВИЩЕ

Керівник: канд. техн. наук, доцент
Науковий ступінь, учене звання

Підпис

Ірина ФОРКУН
Ім'я, ПРІЗВИЩЕ

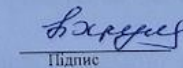
Нормоконтролер:

Підпис

Яна ДОУЄНКО
Ім'я, ПРІЗВИЩЕ

До захисту допускаю:

Завідувач кафедри фінансів, банківської справи, страхування та фондового ринку
Назва

Підпис

Ніла ХРУЩ
Ім'я, ПРІЗВИЩЕ

18 06 2025 р.
Дата

Хмельницький 2025

ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет економіки і управління
 Кафедра фінансів, банківської справи, страхування та фондового ринку
 Рівень вищої освіти бакалавр
 Галузь знань 07 «Управління та адміністрування»
Шифр і найменування
 Спеціальність 072 «Фінанси, банківська справа та страхування»
Шифр і найменування
 Освітня програма «Фінанси, банківська справа та страхування»

ЗАТВЕРДЖУЮ
 Завідувач кафедри ФБСС
 Ніла ХРУЩ *Н. Хрущ*
10 02 2025

**ЗАВДАННЯ
 НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ**

Щуцька Ірина Олександрівна

Прізвище, ім'я, по батькові студента

1 Тема роботи: Фінансове забезпечення функціонування та розвитку місцевого самоврядування за матеріалами Городоцької міської ради Хмельницької області
 Керівник роботи Форкун Ірина Валеріївна, канд. техн. наук, доцент
Прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, учене звання

Затверджено наказом ректора університету від 07.02.2025 № 23 (додаток № 5)

2 Строк подання студентом роботи на кафедру до 07.06.2025

3 Вихідні дані до роботи законодавчі та нормативні акти; спеціальна методична та наукова література (вітчизняні та зарубіжні видання); періодичні видання за темою дослідження; звіт про виконання бюджету Городоцької міської територіальної громади за 2022-2024 роки

4 Зміст пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити)

- 1 Теоретико-методичні засади сутнісного визнання, формування та оцінки рівня фінансового забезпечення місцевого самоврядування
- 2 Аналітико-практичні аспекти фінансового забезпечення функціонування та розвитку місцевого самоврядування

5 Перелік графічного матеріалу (із зазначенням обов'язкових креслень)

1. Сучасні підходи до трактування сутності поняття «фінансове забезпечення місцевого самоврядування»
2. Принципи та функції фінансового забезпечення місцевого самоврядування в контексті розвитку територіальних громад
3. Класифікація джерел фінансування розвитку територіальних громад
4. Система показників оцінки фінансової стійкості місцевих бюджетів та їх порогові значення
5. Динаміка показників виконання бюджетів України в 2022-2024 рр.
6. Структура розподілу територіальних громад України та Хмельницької області за рівнями їх спроможності в 2024 р.

7. Склад, структура, динаміка доходів та видатків бюджету Городоцької міської ОТГ 2022-2024 роках
8. Система показників оцінки фінансової стійкості Городоцької міської ОТГ в 2022-2023 роках
9. Оцінка фінансової спроможності Городоцької міської ОТГ в 2023-2024 роках

6 Консультанти розділів кваліфікаційної роботи

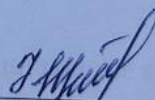
Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв

7 Дата видачі завдання 10 лютого 2025 року

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

Назва розділів (етапів) кваліфікаційної роботи	Строк виконання	Примітка
1 Затвердження плану кваліфікаційної роботи	до 10.04.2025	<i>виконано</i>
2 Аналіз, систематизація економічної літератури, збір та обробка статистичних матеріалів, фінансової звітності за темою кваліфікаційної роботи	до 25.04.2025	<i>виконано</i>
3 Написання текстової частини кваліфікаційної роботи	до 25.05.2025	<i>виконано</i>
4 Підготовка ілюстративних матеріалів та оформлення кваліфікаційної роботи	до 01.06.2025	<i>виконано</i>
5 Попередній захист кваліфікаційної роботи	до 14.06.2025	<i>виконано</i>
6 Захист кваліфікаційної роботи	з 18.06.2025	

Студент

Підпис

Ірина ШУЦЬКА
Ім'я, ПРІЗВИЩЕ

Керівник кваліфікаційної роботи

Підпис

Ірина ФОРКУН
Ім'я, ПРІЗВИЩЕ

АНОТАЦІЯ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ

Студент Щуцька Ірина Олександрівна, 4 курс, ФБС-21-1
Прізвище, ім'я, по батькові, курс, група

Керівник Форкун Ірина Валеріївна, канд. техн. наук, доцент
Прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання

Тема роботи: Фінансове забезпечення функціонування та розвитку місцевого самоврядування за матеріалами Городоцької міської ради Хмельницької області

Ключові слова: місцеве самоврядування, фінансове забезпечення, розвиток, самостійність, спроможність

Мета роботи є дослідження теоретичних та методичних засад, розробка практичних рекомендацій щодо вдосконалення фінансового забезпечення функціонування та розвитку місцевого самоврядування

Предмет дослідження - теоретичні, методичні та практичні аспекти фінансового забезпечення функціонування та розвитку місцевого самоврядування

Об'єкт дослідження процеси фінансового забезпечення функціонування та розвитку місцевого самоврядування

За результатами дослідження сформульовані такі висновки. Фінансове забезпечення органів місцевого самоврядування – це система, яка забезпечує акумулювання місцевими органами влади фінансових ресурсів в обсягах, достатніх для виконання їх повноважень та забезпечення самодостатності і розвитку територій (авт.) В контексті розбудови ефективного місцевого самоврядування та забезпечення ним поступального соціально-економічного розвитку територій дані процеси мають поєднуватися із нарощенням ресурсної та фінансової бази для якісного виконання повноважень ОМС, підвищення економічної і фінансової спроможності територій за рахунок різних джерел фінансування в умовах викликів війни та повоєнного відновлення України, зокрема бюджетних, кредитних, інвестиційних та альтернативних. Оцінку рівня самостійності місцевих бюджетів пропонується проводити на основі розрахунку інтегрального показника, а фінансової спроможності – з використанням адаптованої моделі 10-бального тесту Кена Брауна. Результати аналітичної оцінки показали, що у 2024р. бюджетна система України функціонувала в умовах хронічного дефіциту державного бюджету, попри те, що по місцевих бюджетах спостерігалася відносна стабільність. Скорочення відсоткової долі місцевих бюджетів у зведеному бюджеті України є стратегічним застереженням, що засвідчує втрату балансу багаторівневого врядування та нівелює надбання реформи децентралізації. Попри ризики та виклики в 2024р. відбувається скорочення кількості громад із критичним і низьким рівнем спроможності. Повноважним представником Городоцької міської ОТГ Хмельницької області є Городоцька міська рада, а бюджет ОТГ є головним фінансовий документ, який регламентує фінансово-господарську діяльність та забезпечує економічний і соціально-культурний розвиток громади. Загалом бюджет Городоцької міської ОТГ в 2022-2024 роках має високий рівень самостійності та фінансової спроможності впродовж досліджуваного періоду.

Визначені такі перспективи (шляхи) розвитку. Враховуючи досить високі показники самостійності та спроможності Городоцької міської ОТГ, з метою забезпечення подальшого успішного сталого розвитку діяльність ОМС в умовах децентралізації та викликів війни і повоєнного відновлення має бути спрямована на досягненні наступних стратегічних цілей: забезпечення економічного зростання; забезпечення високої якості життя населення; надання послуг для населення за європейськими стандартами за рахунок модернізації принципів фінансування.

Структура та обсяг кваліфікаційної роботи. Кваліфікаційна робота складається із вступу, двох розділів, висновків, списку використаної літератури та додатків. Основний текст роботи викладено на 49 сторінках. Робота містить 10 таблиць та 8 рисунків. Список використаних джерел включає 40 найменування.

Дата виконання кваліфікаційної роботи 07.06.2025 р.

Дата захисту кваліфікаційної роботи 18.06.2025 р.

Студент Щуцька І.О.
Ініціали, прізвище

підпис

Зміст

	С.
Вступ	5
1 Теоретико-методичні засади сутнісного визнання, формування та оцінки рівня фінансового забезпечення місцевого самоврядування	7
1.1 Економічна сутність, принципи та функції фінансового забезпечення місцевого самоврядування	7
1.2 Джерела фінансування місцевого самоврядування та методичні підходи до оцінки рівня фінансової спроможності та стійкості місцевого бюджету	17
2 Аналітико-практичні аспекти фінансового забезпечення функціонування та розвитку місцевого самоврядування	26
2.1 Аналітична оцінка фінансового забезпечення функціонування місцевого самоврядування на макро- та мікроекономічних рівнях за матеріалами Городоцької міської ради Хмельницької області в 2022-2024 роках	26
2.2 Напрями вдосконалення фінансового забезпечення функціонування та розвитку місцевого самоврядування в умовах війни та повоєнного відновлення	37
Висновки	47
Список використаних джерел	49
Додатки	55

Вступ

Сучасний етап розвитку України відбувається в умовах виборювання незалежності, збереження територіальної цілісності та утвердження її як демократичної, соціальної, правової держави із врахуванням глобальних змін в контексті євроінтеграції. За таких умов одним із пріоритетних напрямів державної політики є розвиток місцевого самоврядування та формування достатнього обсягу фінансових ресурсів, необхідних для виконання покладених на нього завдань розвитку економіки територій, забезпечення фіскальної незалежності, самодостатності, безпеки та відновлення в умовах російської агресії, покращення якості публічних послуг, що забезпечує актуальність та значимість обраної теми дослідження.

Дослідженню теоретичних і практичних аспектів фінансового забезпечення функціонування та розвитку місцевого самоврядування та їх оцінки присвячено праці українських та зарубіжних вчених, зокрема: Биков О.М. [1], Блажівська М.А. [2], Канєва Т.В. [13], Кашубіна Ю.Б. [14], Михайленко С.В. [17], Моргун В.В. [19], Пилипенко Я.В. [24], Форкун І. [38] та ін. Однак в сучасних умовах викликів та ризиків питання збалансувати функцій і повноважень органів місцевого самоврядування з їх фінансовими можливостями потребують подальшого дослідження в контексті забезпечення розвитку територій.

Метою кваліфікаційної роботи є дослідження теоретичних та методичних засад, розробка практичних рекомендацій щодо вдосконалення фінансового забезпечення функціонування та розвитку місцевого самоврядування.

Поставлена у кваліфікаційній роботі мета зумовила необхідність вирішення таких завдань:

- дослідити підходи до трактування економічної сутності, принципи та функції фінансового забезпечення місцевого самоврядування;

- визначити джерела фінансування та методичні підходи до оцінки рівня фінансової самостійності місцевого самоврядування;

- здійснити аналітичну оцінку фінансового забезпечення функціонування місцевого самоврядування на макро- та мікроекономічних рівнях за матеріалами Городоцької міської ради Хмельницької області в 2022-2024 роках;

- визначити напрями вдосконалення фінансового забезпечення функціонування та розвитку місцевого самоврядування в умовах війни та повоєнного відновлення.

Об'єктом дослідження є процеси фінансового забезпечення функціонування та розвитку місцевого самоврядування.

Предметом дослідження виступають теоретичні, методичні та практичні аспекти фінансового забезпечення функціонування та розвитку місцевого самоврядування.

У роботі використано такі методи дослідження: логічного узагальнення, системного підходу, порівняльний і статистичний аналіз, групування, графічний, інші методи досліджень.

Нормативно-правовою базою дослідження є Конституція України, законодавчі та нормативно-правові акти з питань функціонування органів місцевого самоврядування, оцінки рівня їх функціонування та визначення напрямів розвитку. Інформаційними джерелами дослідження є матеріали наукових праць українських та зарубіжних учених за обраною тематикою, офіційні статистичні дані, фінансова звітність Городоцької міської ради Хмельницької області в 2022-2024 роках

Кваліфікаційна робота складається із вступу, двох розділів, висновків, списку використаної літератури та додатків. Основний текст роботи викладено на 49 сторінках. Робота містить 10 таблиць та 8 рисунків. Список використаних джерел включає 40 найменування.

1 Теоретико-методичні засади сутнісного визнання, формування та оцінки рівня фінансового забезпечення місцевого самоврядування

1.1 Економічна сутність, принципи та функції фінансового забезпечення місцевого самоврядування

Здобувши незалежність, народ України обрав шлях побудови демократичної, соціально зорієнтованої, правової держави, головним завданням якої є створення такої моделі організації влади, яка здатна забезпечувати найсприятливіші умови для громадян в контексті реалізації їх прав і свобод, задоволення потреб і надання соціальних послуг. Світова практика показує, що побудова державного устрою, в якому лише система органів державної влади і управління вирішувала б ці завдання є неможливою, а основу розбудови будь-якої демократичної держави покладено на органи місцевого самоврядування, які найбільш наближені до громадян та їхніх потреб.

Стаття 7, 140 Конституції України визначають і гарантують місцеве самоврядування. Відповідно до даного нормативного документу «місьцеве самоврядування є правом територіальної громади (ТГ) - жителів села чи добровільного об'єднання у сільську громаду жителів кількох сіл, селища та міста - самостійно вирішувати питання місцевого значення в межах Конституції і законів України» [15].

Конституцією України місцеве самоврядування визначає в собі:

- основу конституційного ладу та один із важливих принципів організації й функціонування влади в країні, воно виступає необхідною ланкою демократичного суспільства;

- форму народовладдя, що передбачає здійснення народом влади безпосередньо та через органи місцевого самоврядування, що задекларовано ст. 5 Конституції;

- права територіальної громади на самостійне вирішення питань місцевого значення в межах Конституції та законів України.

Законом України «Про місцеве самоврядування в Україні» визначено, що «місцеве самоврядування здійснюється територіальними громадами сіл, селищ, міст як безпосередньо, так і через сільські, селищні, міські ради та їх виконавчі органи, а також через районні та обласні ради, які представляють спільні інтереси територіальних громад сіл, селищ, міст» [30].

Основними завданнями місцевого самоврядування є:

- зміцнення засад конституційного ладу України;
- забезпечення реалізації визначених Конституцією прав людини і громадянина;
- створення належних умов для забезпечення життєво важливих потреб і законних інтересів населення;
- розвиток місцевої демократії.

Усестороннє розкриття сутності й характерних рис місцевого самоврядування як форми організації влади на місцях здійснюється через систему принципів, які відображають головні якості даного правового інституту із позиції його змісту та природи. Загальновизнані принципи місцевого самоврядування задекларовані в міжнародних правових документах, зокрема Всесвітній декларації місцевого самоврядування [40] та Європейській хартії місцевого самоврядування [12].

Принципи місцевого самоврядування – це «сформовані в процесі еволюції місцевого самоврядування основоположні ідеї та правила які є основою діяльності територіальних громад та вибраних ними органів і посадових осіб для самостійного вирішення місцевих питань» [6].

Принципи здійснення місцевого самоврядування в Україні визначено ст. 4 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» [30] і подано на рисунку 1.1.

Система місцевого самоврядування в Україні включає [30]:

- «територіальну громаду;
- сільську, селищну, міську раду;
- сільського, селищного, міського голову;
- виконавчі органи сільської, селищної, міської ради;
- районні та обласні ради, що представляють спільні інтереси територіальних громад сіл, селищ, міст;
- органи самоорганізації населення».

Первинним суб'єктом місцевого самоврядування та основним носієм його функцій і повноважень виступає територіальна громада села, селища, міста.

Рисунок 1.1 – Принципи місцевого самоврядування в Україні

Джерело: складено за матеріалами [1, 30]

Відповідно до завдань та принципів місцевого самоврядування визначаються і його функції, які синхронізуються з основними напрямками діяльності територіальних громад та їх органів управління по вирішенню завдань муніципальної діяльності. Найважливішими із них є:

- залучення громадян до участі у вирішенні питань загальнодержавного та місцевого значення;
- володіння, користування й управління комунальною власністю;
- забезпечення комплексного соціально-економічного і культурного розвитку територіальної громади;
- надання соціальних послуг населенню;
- забезпечення законності, правопорядку, громадської безпеки, охорона прав, свобод та законних інтересів громадян;
- соціальний захист населення;
- сприяння працевлаштуванню громадян шляхом створення нових робочих місць в пріоритетних галузях економіки території/регіону;
- захист прав місцевого самоврядування.

Статтею 142 Конституції України визначено, що «матеріальною і фінансовою основою місцевого самоврядування є рухоме і нерухоме майно, доходи місцевих бюджетів, інші кошти, земля, природні ресурси, що є у власності територіальних громад сіл, селищ, міст, районів у містах, а також об'єкти їхньої спільної власності, що перебувають в управлінні районних і обласних рад» [15]. З метою виконання спільних проектів та/або для спільного фінансування (утримання) комунальних підприємств, установ та організацій територіальні громади сіл, селищ і міст мають право об'єднувати кошти бюджетів, об'єкти комунальної власності на договірних засадах, створюючи для цього відповідні служби і органи.

Питання адекватного забезпечення та повного фінансування досить актуальні для органів влади та місцевого самоврядування і в сучасних умовах війни пов'язані з існуючими викликами та загрозами. Право на місцеве самоврядування передбачає не лише акумулювання достатнього обсягу фінансових ресурсів, а й право розпорядження ним з метою виконання повноважень в межах наданих функцій і відповідальності.

Саме органи місцевого самоврядування найкраще володіють інформацією і розуміють, які саме фінансові ресурси можуть бути акумульовані і використані в інтересах місцевої громади.

Існування інституту місцевого самоврядування та його розвиток неможливі без системи фінансового забезпечення. В науковій літературі різні автори з різних кутів зору підходять до трактування поняття «фінансове забезпечення місцевого самоврядування» (рисунок 1.2.).

Зокрема, Михайленко С.В., Зубріліна В.В. вважають, що фінансове забезпечення місцевого самоврядування – це «необхідні фінансові ресурси для більш ефективного їх функціонування та належне фінансування видаткових потреб» [17].

Кашубіна Ю.Б. та Царенко А.Я. сутність «фінансового забезпечення місцевих органів влади» трактують як «сукупність заходів щодо формування, розподілу та використання фінансових ресурсів з метою створення умов, що сприяють нормальному здійсненню економічних процесів на відповідній території, реалізації запланованих соціальних програм, проектів, та запобіганню і усуненню порушень при використанні фінансових ресурсів» [14].

Пилипенко Я. В. фінансове забезпечення місцевого самоврядування визначає як «сукупність заходів щодо акумуляції, розподілу та використання фінансових ресурсів з метою забезпечення соціально-економічного розвитку, підвищення фінансової самодостатності місцевого самоврядування, задоволення законних потреб та інтересів мешканців територіальних одиниць» [24].

Боднар Т., Коваль М. вважають, що фінансове забезпечення органів місцевого самоврядування в Україні «є важливою складовою економічної політики країни, особливо в умовах децентралізаційної реформи, а його концептуальні підходи базуються на принципах фіскального федералізму, субсидіарності, теорії суспільного вибору та публічних фінансів і спрямовані

на забезпечення фінансової автономії, ефективності управління та підвищення якості надання послуг населенню» [3].

Блажівська М.А. фінансове забезпечення місцевого самоврядування розглядає з позицій розвитку територіальних громад трактує як «систему надання фінансової дієздатності шляхом залучення інструментів, важелів та засобів впливу на фінансовий стан територіальної громади для ефективного функціонування всіх сфер її життєдіяльності» [2].

Підсумовуючи сучасні підходи до трактування «фінансове забезпечення органів місцевого самоврядування» вважаємо, що воно є «системою, яка забезпечує акумулювання місцевими органами влади фінансових ресурсів в обсягах, достатніх для виконання їх повноважень та забезпечення самодостатності і розвитку територій» (авт.)

Рисунок 1.2 – Сучасні підходи до трактування сутності поняття «фінансове забезпечення місцевого самоврядування»

Ґрунтуючись на принципах, що визначені у Бюджетному кодексі України [4], Європейській хартії місцевого самоврядування [12] та інших чинних нормативно-правових документах, а також наукових працях вчених, можна виокремити наступні принципи фінансового забезпечення місцевого самоврядування в контексті розвитку територіальних громад (рисунок 1.3).

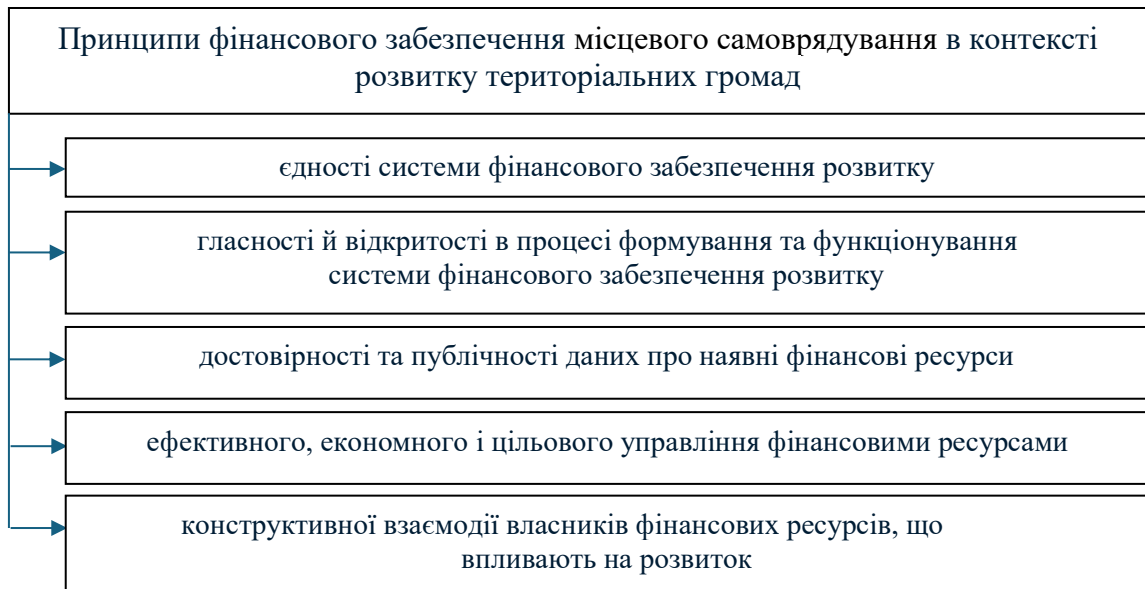

Рисунок 1.3 – Принципи фінансового забезпечення місцевого самоврядування в контексті розвитку територіальних громад

Джерело: складено за матеріалами [1, 2, 6]

Принцип єдності системи фінансового забезпечення розвитку ТГ ґрунтується на єдиній правовій базі, єдиній грошовій системі, єдиному регулюванні бюджетних відносин, єдиній бюджетній класифікації, єдиному порядку виконання бюджетів, ведення бухгалтерського обліку та складання і подання звітності тощо.

Дія принципу гласності та відкритості в процесі формування та функціонування системи фінансового забезпечення розвитку ТГ забезпечується шляхом: обов'язкового інформування членів ТГ про затверджені місцеві бюджети та публічне представлення звітів про їх виконання; забезпечення громадського контролю за виконанням місцевих бюджетів; прозорістю та відкритістю для членів ТГ процедур розрахунку

планових показників бюджетів, складання їх проєктів, забезпечення процедур розгляду та прийняття рішень щодо їх затвердження тощо.

Дія принципу достовірності даних про наявні фінансові ресурси ТГ забезпечується шляхом відображення достовірність показників щодо стану соціально-економічного розвитку території та забезпечення реалістичності прогнозних розрахунків доходів та видатків бюджету. Виходячи з цього бюджет місцевого самоврядування є головним фінансовим документом ТГ, до якого включено всі доходи і видатки, що акумулюються на рівні даної ТГ, що сприяє забезпеченню достовірності даних.

Принцип ефективного, економного і цільового управління фінансовими ресурсами ТГ реалізується в межах встановлених бюджетних повноважень щодо забезпеченням цільового, економного, ефективного та результативного використання коштів бюджетів, належного рівня організації та координації роботи розпорядників та одержувачів бюджетних коштів.

Дія принципу конструктивної взаємодії власників фінансових ресурсів, що впливають на розвиток ТГ забезпечує реалізацію законодавчо закріпленого права ТГ об'єднувати кошти бюджетів з метою виконання спільних проєктів чи для спільного фінансування закладів, установ та організацій. Діюча практика показує, що ТГ як ключовий елемент та первинний суб'єкт системи місцевого самоврядування взаємодіє із іншими суб'єктами фінансових відносин, забезпечує виявлення, стимулювання, розвиток та реалізацію інтегративного фінансового потенціалу ТГ, що позитивно впливає на результативність фінансової діяльності та її розвиток.

Фінансове забезпечення місцевого самоврядування в Україні передбачає забезпечення його функціонування і виконання повноважень (функцій) (рисунок 1.4).

Функція забезпечення соціальних послуг реалізується місцевим самоврядуванням шляхом забезпечення житлом, надання медичної допомоги, освітніх послуг, сприяння культурному розвитку, забезпечення соціальної підтримки та через інші послуги для населення.

Рисунок 1.4 – Функції фінансового забезпечення місцевого самоврядування в контексті розвитку територіальних громад

Джерело: складено за матеріалами [2, 6]

Функція забезпечення громадської безпеки спрямована на захист прав і свобод громадян, підтримання порядку і спокою у суспільстві, реалізується в частині попередження злочинів та правопорушень, інших викликів, ризиків і небезпек, а також забезпечує реагування на вже вчинені правопорушення та кризові ситуації.

Функція соціального захисту спрямована на убезпечення населення від негативних наслідків соціальних ризиків і підтримку тих категорій громадян, хто не може самостійно забезпечити себе (втрата працездатності, втрата годувальника, малозабезпечені, безробітні, самотні, бездомні, інваліди, пенсіонери та інші категорії громадян).

Функція захисту прав та інтересів громадян дозволяє громадянам захищати свої права та інтереси у випадку, якщо вони були порушені чи

загрожують бути порушеними і передбачає різні способи, зокрема звернення до органів державної влади, судовий захист прав громадян на освіту, медичну допомогу, житло, соціальну підтримку, свободу слова й інші права.

Функція управління комунальною власністю передбачає планування, організацію, облік і контроль, а також менеджмент, маркетинг, аудит, оцінку ефективності, ринкову оцінку та інформаційне забезпечення. Управління та розпорядження об'єктами комунальної власності забезпечують місцеві ради та їх виконавчі органи, що відповідають за ефективність використання, збереження і розвиток комунального майна.

Функція соціально-економічного та культурного розвитку передбачає планування, фінансування і реалізацію проєктів із розвитку території (зокрема, будівництво нових об'єктів інфраструктури, освітніх програм, культурних заходів тощо) спрямовані на покращення добробуту населення, зростання економічного потенціалу та розвиток культурних традицій регіону.

Нормотворча функція місцевого самоврядування передбачає право на ухвалення нормативно-правових актів з метою регулювання питань місцевого значення, зокрема тих, що стосуються місцевих податків та зборів, розподілу коштів місцевого бюджету, місцевих фінансів, комунальної власності, земельних відносин, забудови територій та використання природних об'єктів, тощо.

Функція фінансової автономії місцевого самоврядування передбачає акумуляцію та підтримання належного рівня фінансових ресурсів, необхідних для реалізації повноважень та функцій. Вона передбачає забезпечення органів місцевого самоврядування власними джерелами фінансування, що дозволяє їм ефективно виконувати власні повноваження, а також прийняття рішень щодо залучення інших джерел фінансування.

Функція фінансового вирівнювання спрямована на усунення фіскальних дисбалансів між різними ТГ, забезпечення справедливого розподілу фінансових ресурсів і рівномірного забезпечення соціальних послуг. Метою фінансового вирівнювання є досягнення горизонтальної справедливості, тобто

коли жителі різних територій мають отримують приблизно однаковий рівень публічних послуг відповідно до рівня оподаткування.

Функція контролю за фінансовими ресурсами місцевого самоврядування передбачає перевірку та забезпечення ефективного і законного формування та використання бюджетних коштів на благо громади (забезпечення законності, оптимізація використання коштів, прозорість та відкритості, запобігання корупції, зміцнення довіри).

Таким чином, з метою «забезпечення стабільності функціонування і розвитку місцевого самоврядування в Україні, виконання покладених на них функцій та повноважень» [38] доцільно дослідити джерела фінансування в контексті забезпечення їх фінансової самостійності (автономії) та стійкості до сучасних викликів та ризиків.

1.2 Джерела фінансування місцевого самоврядування та методичні підходи до оцінки рівня фінансової спроможності та стійкості місцевого бюджету

Фінансове забезпечення місцевого самоврядування як система передбачає формування, розподіл і використання фінансових ресурсів, які необхідні для забезпечення ефективності функціонування органів місцевого самоврядування. Концепція реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні була схвалена у 2014 році й передбачала «визначення напрямів, механізмів і строків формування ефективного місцевого самоврядування та територіальної організації влади для створення і підтримки повноцінного життєвого середовища для громадян, надання високоякісних та доступних публічних послуг, становлення інститутів прямого народовладдя, задоволення інтересів громадян в усіх

сферах життєдіяльності на відповідній території, узгодження інтересів держави та територіальних громад» [32].

За роки реалізації Концепції було досягнуто значного прогресу, зокрема:

- покращилась якість надання публічних послуг після того, як місцева влада отримала нові повноваження;

- укрупнення громад, проведене на основі Закону України «Про добровільне об'єднання територіальних громад» [26] прийнятого у 2015 р., що спростило систему врядування й зміцнило фінансову спроможність органів місцевого самоврядування;

- реформа сприяла співпраці на місцевому і регіональному рівнях, а прийняті Закони України 2014 і 2024 р.р. «Про співробітництво територіальних громад» [31] та «Про міжнародне територіальне співробітництво України» [29] уможливили активне міжмуніципальне та міжнародне партнерство. Завдяки запровадженню міжмуніципального співробітництва громади одержали можливість консолідувати зусилля та фінансові ресурси і реалізовувати спільні проекти. Прийняття ЗУ «Про міжнародне територіальне співробітництво» створило юридичну рамку і дозволило будь-якій територіальній громаді України із будь-якого регіону здійснювати співробітництво із будь-яким муніципалітетом Євросоюзу чи іншого цивілізованого світу (міжтериторіальне, транскордонне чи транснаціональне).

З прийняттям Концепції [32] стартувала реформа «Децентралізація» [10], що дозволило формувати відповідно до положень Європейської хартії місцевого самоврядування [12] на базовому рівні спроможний та дієвий інститут місцевого самоврядування – об'єднані територіальні громади (ОТГ).

«Децентралізація влади як складова державної політики регіонального розвитку є однією з визначальних у порядку денному реформ в Україні» [10], яка сприяє формуванню ефективного місцевого самоврядування і територіальної організації влади з метою створення та підтримки повноцінного життєвого середовища та надання високоякісних і доступних

публічних послуг для громадян, становлення інститутів прямого народовладдя, а також узгодження інтересів держави і територіальних громад.

У розв'язаній гібридній війні росії проти України досягнення згуртованості є головним завданням внутрішньої політики держави та державної регіональної політики [27]. Світовий досвід показав, що значний ефект для розвитку економіки регіону й згуртованості країни загалом має успішна реалізація проєктів територіального розвитку, що здійснюються і реалізуються територіальними громадами. А посилення спроможності громади, зокрема фінансової, є дієвим чинником впливу на характеристики якості життя населення, що є основою реалізації принципів сталого розвитку громади [33]. «Цінність реформи децентралізації проявляється ще й у тому, що, незважаючи на тимчасову окупацію території країни та порушення господарського простору, вимивання ресурсів та загальне розбалансування ресурсної бази, «пробуксовування» реформ в інших сферах, макроекономічну нестабільність та заслабкі паростки економічного зростання, реформування управління на місцевому рівні вже позитивно впливає на соціально-економічне становище громад» [9]. Децентралізація забезпечує формування нової якості зв'язків між територіями та регіонами за рахунок вбудовування в систему адміністративно-територіального устрою нових структурних одиниць – ОТГ, що по-новому визначають підпорядкованість і координацію суб'єктів адміністративного устрою.

Розбудова ефективного місцевого самоврядування і забезпечення ним поступального соціально-економічного розвитку територій має поєднуватися із нарощенням ресурсної та фінансової бази для якісного виконання власних так делегованих повноважень, підвищення економічної та фінансової спроможності територій за рахунок різних джерел фінансування.

Фінансові ресурси, які можуть бути спрямовані на забезпечення поточних потреб територіальної громади, класифікують за різними критеріями (характеристиками) залежно від джерел фінансування (таблиця 1.1).

Таблиця 1.1 – Класифікація джерел фінансування розвитку територіальних громад

Джерело фінансування	Характеристика	Переваги	Недоліки
Бюджетні ресурси	Кошти місцевого бюджету та державного бюджету (зокрема Державного фонду регіонального розвитку), що спрямовуються на фінансування потреб розвитку громади і не передбачають виникнення боргових зобов'язань	Надаються на безоплатній та безповоротній основі. Є додатковим джерелом фінансування у вигляді цільових трансфертів із державного бюджету	Вичерпність ресурсів. Обмежені обсяги фінансування. Невідновлювальний характер окремих внутрішніх бюджетних ресурсів (коштів від продажу нерухомості і землі)
Інвестиційні ресурси	Публічні та приватні кошти, залучені до економіки громади для створення нових активів, які спрямовуються на реалізацію безпосередньо певного проєкту	Розподіл обсягів видатків, ризиків і майбутніх прибутків між суб'єктами інвестування (за частками їх участі)	Наявність обов'язків перед інвестором
Кредитні ресурси	Кошти, залучені як боргові зобов'язання на умовах строковості, забезпеченості, платності й поверненості	Можливість швидкого одержання значних за обсягами фінансових ресурсів, які можна поступово повертати протягом визначеного терміну. Додаткові кошти для реалізації інвестиційних проєктів (прискорення розбудови місцевої інфраструктури тощо), створення нових робочих місць, покращення рівня і якості життя мешканців громади	Зростання боргового навантаження на місцевий бюджет. Зменшення обсягів фінансування поточних видатків. Ризик неуспішної реалізації проєктів
Альтернативні джерела	Кошти, отримані для забезпечення фінансування потреб місцевого розвитку у рамках програм міжнародної допомоги, грантів міжнародних донорських організацій, благодійних пожертв та внесків, а також в рамках проєктів корпоративної соціальної відповідальності	Безповоротна та безоплатна основа. Підтримуюча функція щодо інших джерел фінансування. Перспективний напрям фінансування та реалізації проєктів і завдань розвитку територій	Конкурсна основа. Складність у підготовці документації

Джерело: складено за матеріалами [13, 16, 24, 25, 27, 30]

Бюджетні джерела фінансування можуть формуватися як за рахунок внутрішніх ресурсів територіальних громад (податків, зборів, продажу та

оренди об'єктів комунальної власності), а також за рахунок зовнішніх ресурсів (цільові субвенції державного бюджету, фінансування проєктів із Державного фонду регіонального розвитку тощо).

Інвестиції (публічні та приватні) виступають найвагомим фактором економічного зростання територіальної громади, оскільки вони сприяють активізації підприємницької діяльності, впровадженню інновацій, використанню нових технологій у стратегічно важливих і найбільш конкурентних та перспективних галузях економіки територіальних громад. Інвестиції визначають рівень та темпи розвитку бізнесу, забезпечують зростання добробуту територіальної громади, сприяють збільшенню продуктивності праці, підвищенню якості життя її громадян.

Для фінансування розвитку громад місцеві органи влади можуть залучати кредитні ресурси, що породжують відповідні боргові зобов'язання на умовах строковості, забезпеченості, платності та поворотності. «При цьому кредитні кошти можуть залучати: безпосередньо рада ОТГ (залучені кошти спрямовуються до бюджету ОТГ та розподіляються в рамках його видатків), комунальні підприємства (самостійно отримують фінансові ресурси, розпоряджаються ними, здійснюють обслуговування та погашення боргу), приватні суб'єкти господарювання (рада може надавати гарантії за кредитами)» [34].

Альтернативними джерелами формування фінансових ресурсів територіальних громад, які потенційно можуть бути залучені, є кошти, що отримані для забезпечення фінансування потреб місцевого розвитку у рамках програм міжнародної допомоги, гранти міжнародних донорських організацій, благодійних пожертв та внесків, а також в рамках проєктів корпоративної соціальної відповідальності.

Для виконання покладених на органи місцевого самоврядування повноважень вони «повинні володіти не лише нематеріальними активами, а й достатнім розвитком ключових потенціалів: економічного, трудового, інфраструктурного та природно-ресурсного» [37]. Наявність саме такої

ресурсної бази в органів місцевого самоврядування виступає передумовою якісного і своєчасного виконання як власних, так і делегованих державою функцій. Для цього особливо актуальним є визначення системи індикаторів, які дозволять належним чином оцінити рівень спроможності органів місцевого самоврядування, проводити їх постійний їхній моніторинг з метою подальшого аналізу динаміки та прийняття ефективних управлінських рішень.

В Україні оцінювання спроможності територіальних громад проводять за методологією, яка передбачає розрахунок показників відповідної територіальної громади використовуючи адаптовану модель 10-бального тесту Кена Брауна, який передбачає проведення аналізу за коефіцієнтами, розрахованими на основі фінансової інформації муніципалітетів, які показують тенденції у фінансовій поведінці / становищі та оцінюють результати діяльності місцевої влади. До таких показників відносять «доходи загального фонду з розрахунку на 1 мешканця; видатки загального фонду з розрахунку на 1 мешканця; видатки на утримання апарату управління з розрахунку на 1 мешканця; капітальні видатки з розрахунку на 1 мешканця; рівень дотаційності бюджетів; співвідношення видатків на утримання апарату управління із фінансовими ресурсами громади; питома вага заробітної плати у видатках загального фонду бюджету громади; питома вага капітальних видатків у загальному обсязі видатків; видатки на культуру та фізичну культуру і спорт з розрахунку 1 мешканця; питома вага трансфертів у дохідній частині бюджету; питома вага місцевих податків і зборів у дохідній частині загального фонду бюджету» [22, 23].

Оцінка проводиться в чотири етапи:

- на першому етапі - здійснюється розрахунок значень кожного із обраних показників у розрізі громад;
- на другому етапі - здійснено ранжування показників від найвищого значення до найнижчого чи навпаки;
- на третьому етапі - здійснюється розподіл відповідних показників на 4 квартилі, кожен з яких містить 25% від загальної сукупності громад;

- на четвертому етапі – «територіальні громади, які за відповідними показниками знаходяться у 1 квартилі отримують +2 бали, у другому квартилі – 1, у третьому – 0, громади, що увійшли до четвертого (найгіршого) квартилю отримують -1.

На останньому етапі здійснюється оцінка фінансового стану громад, що потенційно можуть отримати максимум +22 або -11 балів» [23].

Сумарна кількість балів, яку отримали громади, градується наступним чином:

- «10 і більше» - фінансовий стан «високий»;
- «від 5 до 9» - фінансовий стан «оптимальний»;
- «від 1 до 4» - фінансовий стан «задовільний»;
- «від 0 до -4» - фінансовий стан «низький»;
- «-5 і менше» - фінансовий стан «критичний».

«Матеріально-фінансова самостійність місцевого самоврядування – це законодавчо визначене право суб'єкта місцевого самоврядування самостійно приймати рішення матеріального, фінансового, організаційно-розпорядчого характеру та нести відповідальність за результат прийнятих рішень» [36].

«Самостійність місцевих бюджетів гарантується власними та закріпленими за ними на стабільній основі законом загальнодержавними доходами, а також правом самостійно визначати напрями використання коштів місцевих бюджетів відповідно до закону» [30]. Фінансова самостійність місцевих органів самоврядування буде тим більшою, чим більшою буде частка доходів місцевих бюджетів більша. Збільшення надходжень за рахунок власних джерел забезпечує можливість підвищувати матеріально-фінансову самостійність місцевого самоврядування, акумулювати необхідні фінансові ресурси для забезпечення поточних потреб та розвитку територіальної громади.

Таблиця 1.2 – Система показників оцінки фінансової стійкості місцевих бюджетів та їх порогові значення

Показники	Характеристика показника	Формула розрахунку	Вага	Тип фінансової стійкості			
				абсолютна	нормальна	нестійка	кризова
Коефіцієнт самостійності (Кс)	Показує ступінь залежності фінансових можливостей місцевого самоврядування під час фінансування видатків місцевого бюджету від трансфертів з державного бюджету	$K_c = ВД/Д$, де ВД – власні доходи МБ; Д – загальна сума доходів МБ	0,2	вище 0,7	від 0,7 до 0,5	від 0,5 до 0,3	нижче 0,3
Коефіцієнт вилучення коштів до державного бюджету (Кв (з))	Показує міру впливу органів державної влади на формування доходів місцевих бюджетів (оскільки існує прямо пропорційна залежність між значенням чисельника і сумою трансфертів)	$K_v(z) = ЗД/Т$, де ЗД – доходи МБ без трансфертів, Т – обсяг трансфертів до бюджету	0,1	нижче 0,3	від 0,3 до 0,5	від 0,5 до 0,6	вище 0,6
Коефіцієнт бюджетного покриття (Кбп)	Показує відповідність доходів місцевих бюджетів та повноважень, що покладені на органи місцевого самоврядування	$K_{bp} = ВД/В$, де ВД – власні доходи МБ; В – загальна сума видатків МБ	0,2	вище 0,7	від 0,7 до 0,5	від 0,5 до 0,2	нижче 0,2
Коефіцієнт трансфертів до місцевих бюджетів (залежності) (Кбз)	Показує міру залежності місцевих органів влади від фінансування з державного бюджету	$K_{bz} = Т/Д$, де Т – обсяг трансфертів до МБ; Д – загальна сума доходів МБ	0,1	нижче 0,3	від 0,3 до 0,5	від 0,5 до 0,6	вище 0,6
Коефіцієнт податкової самостійності (Кпс)	Показує взаємозв'язок між обсягами податків, які збираються до місцевого бюджету, та доходами місцевого бюджету	$K_{ps} = ПН / ВД+ЗД$, де ПН – податкові надходження МБ; де ВД – власні доходи МБ; ЗД – доходи МБ без трансфертів	0,2	вище 0,6	від 0,6 до 0,5	від 0,5 до 0,2	нижче 0,2
Коефіцієнт відносної бюджетної забезпеченості (Квбз)	Призначений для оцінки рівномірності забезпечення населення бюджетними послугами	$K_{vbz} = Дм / ДУкр$, де Дм – доходи МБ в розрахунку на одного мешканця по місту; ДУкр – доходи МБ у розрахунку на одного мешканця по Україні	0,2	= 1	від 1 до 0,9	від 0,9 до 0,5	нижче 0,5
Інтегральний коефіцієнт фінансової стійкості місцевих бюджетів	Показує рівень фінансової стійкості: чим ближче значення інтегрального коефіцієнта наближується до 1, тим вищою є фінансова стійкість місцевих бюджетів	$K_{int} = \sum_{i=1}^n K_i \cdot V_i$ де K_i – значення і-го коефіцієнта; V_i – вага і-го коефіцієнта ($\sum V_i = 1$).	-	вище 0,54	від 0,33 до 0,54	від 0,13 до 0,32	нижче 0,13

Джерело: складено за матеріалами [11, 19, 21, 28, 39]

Фінансова самостійність місцевого самоврядування тісно пов'язана із фінансовою стійкістю, тобто здатністю органів місцевого самоврядування забезпечувати акумулювання доходів в обсягах, достатніх для покриття видатків і забезпечення збалансованості бюджету протягом бюджетного періоду (року). Система показників фінансової стійкості та порогові значення

відповідних коефіцієнтів, які входять до цієї системи, дозволяють визначити її тип для місцевих бюджетів. Враховуючи наукові напрацювання вітчизняних вчених, а також сучасні особливості реалізації політики фінансової децентралізації, систематизовано порогові значення коефіцієнтів рівня фінансової стійкості місцевих бюджетів, які подано у таблиці 1.2.

Таким чином, визначивши тип та рівень фінансової стійкості необхідно місцевого бюджету органи місцевого самоврядування мають можливість розробляти стратегію розвитку, яка передбачає активізацію роботи ОМС із розширення податкових та неподаткових джерел формування доходної частини місцевого бюджету за рахунок можливих резервів та використання альтернативних джерел формування фінансових ресурсів.

2 Аналітико-практичні аспекти фінансового забезпечення функціонування та розвитку місцевого самоврядування

2.1 Аналітична оцінка фінансового забезпечення функціонування місцевого самоврядування на макро- та мікроекономічних рівнях за матеріалами Городоцької міської ради Хмельницької області в 2022-2024 роках

Реформа системи місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні, відома як реформа децентралізації, передбачає перерозподіл фінансових ресурсів та повноважень між різними рівнями управління згідно принципу субсидіарності, а також «покладання відповідальності за розвиток території на органи місцевого самоврядування» [16]. Реформа децентралізації покликана забезпечити розбудову ефективної системи територіальної організації влади та посилення місцевого самоврядування в рамках реалізації політики регіонального розвитку, яка передбачає оптимальне використання ресурсів регіонів/громад для забезпечення їх тривалого економічного зростання і зміцнення конкурентноздатності. Досягнення зазначених цілей неможливе без належного фінансового забезпечення органів місцевого самоврядування за рахунок достатніх джерел наповнення місцевих бюджетів, які є фінансовою основою місцевого самоврядування, що дозволяє органам влади на місцях реалізовувати надані їм повноваження та забезпечувати соціально-економічний розвиток території. А тому органи місцевого самоврядування демонструють підвищену зацікавленість у збільшенні надходжень до місцевих бюджетів, до пошуку резервів їх наповнення, підвищення ефективності адміністрування податків і зборів.

Негативні наслідки російської війни, які призвели до руйнування інфраструктурних об'єктів, припинення роботи підприємств чи їх повного

закриття, міграції населення, значно посилили територіальні диспропорції й створили нові проблеми в управлінні бюджетними ресурсами. Бюджетна система України у 2024 р. функціонувала в умовах хронічного дефіциту державного бюджету, хоча по місцевих бюджетах спостерігалася відносна стабільність (таблиця 2.1).

Таблиця 2.1 – Динаміка показників виконання бюджетів України в 2022-2024 рр.

Показники	2022 р., млрд грн	2023 р., млрд грн	Абсолютне відхилення 2023/2022, млрд грн.	2024 р., млрд грн	Абсолютне відхилення 2024/2023, млрд грн.
Державний бюджет					
Доходи	1787,4	2672,0	+884,6	3122,7	+450,7
Видатки	2705,4	4014,4	+1309,0	4486,7	+472,3
Кредитування	-3,3	-9,3	-6,0	-5,5	+3,8
Дефіцит (-)/ Профіцит (+)	-918,0	-1342,4	-424,4	-1364,0	-21,6
Місцеві бюджети			0,0		0,0
Доходи	555,1	652,6	+97,5	679,5	+26,9
Видатки	484,3	646,8	+162,5	671,8	+25,0
Кредитування	0,9	0,4	-0,5	-0,2	-0,6
Дефіцит (-)/ Профіцит (+)	70,8	5,8	-65,0	7,7	+1,9
Зведений бюджет України			0,0		0,0
Доходи	2342,5	3324,6	+982,1	3802,2	+477,6
Видатки	3189,7	4661,2	+1471,5	5158,5	+497,3
Кредитування	-2,4	-8,9	-6,5	-5,7	+3,2
Дефіцит (-)/ Профіцит (+)	-847,2	-1336,6	-489,4	-1356,3	-19,7

Джерело: складено за матеріалами [8, 18, 20]

З таблиці 2.1 видно, що доходи зведеного бюджету України в 2024р. склали 3802,2 млрд грн, що на +477,6 млрд грн (що складає +14,4% приросту) більше від показника 2023р. Порівняно із 2022р. обсяг доходів зведеного бюджету України зріс на +1459,7 млрд грн (що складає +62,3% приросту).

В 2024 р. видатки зведеного бюджету України склали 5158,5 млрд грн і зросли на +497,3 млрд грн в порівнянні з 2023р. (що складає +10,7% приросту), а в порівнянні із 2022р. обсяг видатків по зведеному бюджету України зріс на +1968,8 млрд грн (що складає 61,7% приросту).

В 2022-2024 роках зведений бюджет України показав зростання дефіциту з -847,2 млрд грн до -1356.3 млрд грн відповідно, що фактично пов'язано із нарощенням дефіциту по державному бюджету, тоді як місцеві бюджети в надскладний період повномасштабної війни в Україні демонструють позитивний фінансовий результат – профіцит, який склав 7,7 млрд грн в 2024 р. В структурі зведеного бюджету України частка доходів і видатків місцевих бюджетів скорочується, зокрема по доходах із 23,7% до 17,9%, а по видатках із 15,2% до 13,0%, що демонструє централізацію фінансових ресурсів в руках державних органів влади, що вказує на централізовану мобілізацію ресурсів для забезпечення обороноздатності держави.

Таблиця 2.2 – Динаміка показників виконання дохідної частини місцевих бюджетів України в 2022-2024 рр.

Показники	2022р., млрд грн	2023р., млрд грн	Абсолютне відхилення 2023/2022, млрд грн.	2024 р., млрд грн	Абсолютне відхилення 2024/2023, млрд грн.	Структура, %		
						2022р.	2023р.	2024р.
РАЗОМ по МБ (без урахування міжбюджетних трансфертів)	408,9	432,3	+23,4	465,1	+32,8	100,0	100,0	100,0
Податкові надходження	393,4	383,2	-10,2	440,0	+56,8	93,9	91,1	94,6
Неподаткові надходження	22,1	34,5	+12,4	18,4	-16,1	5,4	8,0	4,0
Доходи від операцій з капіталом	2,3	3,2	+0,9	4,8	+1,6	0,6	0,7	1,0
Від органів державного управління	137,0	183,8	+46,8	193,3	+9,5	33,5	42,5	41,6
Від ЄС, урядів іноземних держав, міжнародних організацій, донорських установ	0,2	0,2	0,0	1,4	+1,2	0,0	0,0	0,3
Цільові фонди	0,4	0,4	0,0	0,6	+0,2	0,1	0,1	0,1

Джерело: складено за матеріалами [8, 18, 20]

В 2024р. до місцевих бюджетів (без урахування міжбюджетних трансфертів) надійшло 465,1 млрд грн., із яких податкові надходження становлять 440,0 млрд грн (що складає 94,6% від загальної структури), неподаткові надходження – 18,4 млрд грн (що складає 4,0% від загальної структури) (таблиця 2.2).

Місцеві бюджети України в умовах 2024р. залишилися без реальних важелів впливу на приріст доходів. Зростання надходжень до місцевих бюджетів у 2024р. склало +32,8 млрд грн. (в 2023р. склало 23,4 млрд грн.) і забезпечено переважно за рахунок податкових надходжень. Серед джерел податкових надходжень найбільшим і основним бюджетоутворюючим податком місцевих бюджетів залишається ПДФО, який за 2024р. склав 257,5 млрд грн. (рисунок 2.1), а його приріст у зіставних умовах до відповідного періоду 2023р. склав 22,1% або + 46,5 млрд грн.

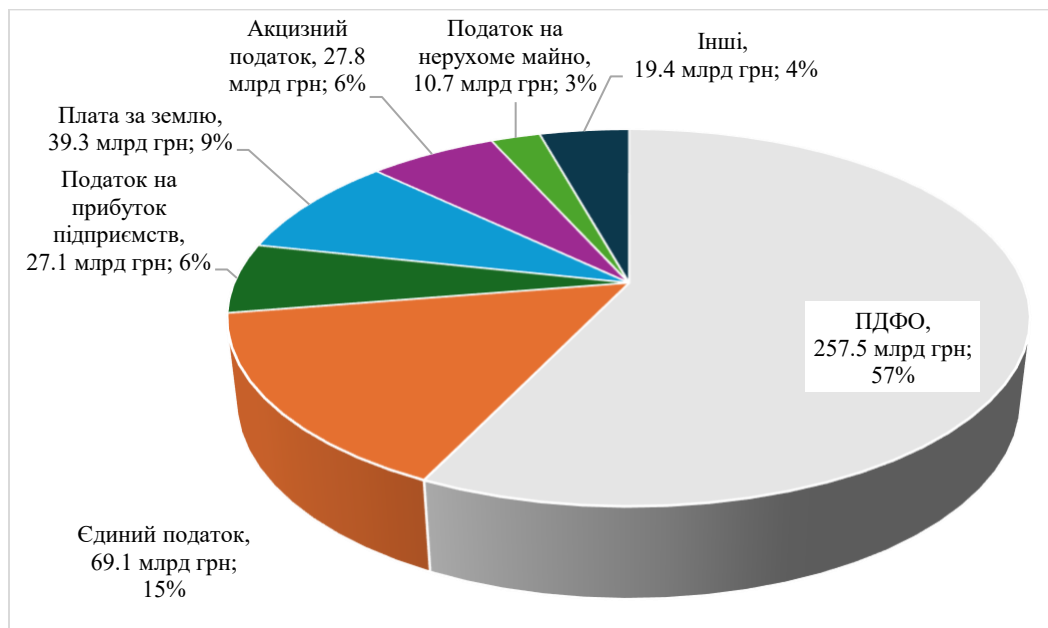

Рисунок 2.1 – Структура надходжень загального фонду місцевих бюджетів (без міжбюджетних трансфертів) в 2024 р.

Джерело: побудовано за матеріалами [20]

Надходження від єдиного податку в 2024р. склали 69,1 млрд грн, а їх зростання проти 2023р. становить 13,3 млрд грн (що складає +23,9% приросту). Надходження плати за землю за 2024р. складає 39,3 млрд грн, що

більше показника 2023р. на 4,8 млрд грн (що складає +13,9% приросту). Загальний обсяг надходження податку на нерухоме майно в 2024р. склав 10,7 млрд грн, що більше порівняно із попереднім роком на 1,5 млрд грн (що складає +16,8% приросту).

Загалом зростання доходів загального фонду місцевих бюджетів без трансфертів склало лише 2,1% (з 441,9 млрд грн до 451,1 млрд грн), що практично вказує на стагнацію. Причини тут криються як у структурних обмеженнях самої системи, так і в політичних рішеннях, що передбачають перерозподіл ресурсів на користь центру. Фактично місцеве самоврядування втратило найбільш динамічну частину ПДФО, яким був податок з військових, і не отримало належної компенсації. Одночасно базові бюджетоутворюючі джерела надходжень залишаються вразливими до воєнних впливів, що пов'язано зі скороченням бізнесу, скороченням чи переміщенням робочих місць, а податкові платежі (за єдиним податком чи орендною платою) часто відтермінуються чи зменшуються.

Міжбюджетні трансферти місцевим бюджетам від органів державного управління за 2024 р. перераховано в сумі 193,3 млрд грн, що складає 96,1% від затверджених розписом обсягів бюджетних асигнувань, а саме:

- базова дотація – 21,1 млрд грн;
- додаткова дотація на здійснення ОМС повноважень на деокупованих, тимчасово окупованих та інших територіях України, що зазнали негативного впливу від повномасштабної збройної агресії росії – 28,2 млрд грн;
- освітня субвенція – 104,2 млрд грн (100,0 % до розпису).

Від ЄС, урядів іноземних держав, міжнародних організацій та донорських установ місцевим бюджетам України надійшло коштів на загальну суму 1,4 млрд грн.

Видатки місцевих бюджетів у 2024р. склали 9,2% від загального обсягу видатків зведеного бюджету України, що в абсолютних показниках складає 457,5 млрд грн, а це більше відповідного показника 2023р. на 31,0 млрд грн. Зазначене зростання забезпечено за рахунок збільшення обсягів витрат на виконання загальнодержавних функцій, забезпечення громадського порядку, безпеки і судової влади, фінансування освіти, соціального захисту і

соціального забезпечення. Натомість видатки місцевих бюджетів на забезпечення економічної діяльності та житлово-комунального господарства скоротилися (таблиця 2.3)

Таблиця 2.3 – Динаміка показників виконання видаткової частини місцевих бюджетів України в 2022-2024 рр.

Показники	2022р., млрд грн	2023р., млрд грн	Абсолютне відхилення 2023/2022, млрд грн.	2024р., млрд грн	Абсолютне відхилення 2024/2023, млрд грн.	Структура, %		
						2022р.	2023р.	2024р.
РАЗОМ по МБ, з них:	338,1	426,5	+88,4	457,5	+31,0	100,0	100,0	100,0
Загальнодержавні функції	46,4	52,9	+6,5	61,6	+8,7	13,7	12,4	13,5
Оборона	0,1	-1,1	-1,2	0,0	+1,1	0,0	-0,3	0,0
Громадський порядок, безпека та судова влада	11,1	15,8	+4,7	20,1	+4,3	3,3	3,7	4,4
Економічна діяльність	61,0	111,9	+50,9	96,7	-15,2	18,0	26,2	21,1
Охорона навколишнього природного середовища	0,5	1,2	+0,7	0,9	-0,3	0,1	0,3	0,2
Житлово-комунальне господарство	40,7	60,9	+20,2	58,7	-2,2	12,0	14,3	12,8
Охорона здоров'я	31,0	38,1	+7,1	37,2	-0,9	9,2	8,9	8,1
Духовний та фізичний розвиток	22,6	26,6	+4,0	29,3	+2,7	6,7	6,2	6,4
Освіта	232,3	248,1	+15,8	283,7	+35,6	68,7	58,2	62,0
Соціальний захист і соціальне забезпечення	29,1	44,8	+15,7	57,2	+12,4	8,6	10,5	12,5
Міжбюджетні трансферти	-136,7	-118,4	+18,3	-187,9	-69,5	-40,4	-27,8	-41,1

Джерело: складено за матеріалами [8, 18, 20]

Найбільш ресурсомісткою галуззю в системі місцевих бюджетів є освіта на яку у 2024р. спрямовано 283,7 млрд грн (або 62,0% усіх витрат). Це вказує на те, що саме на громади падає основне навантаження за утримання закладів дошкільної, загальної середньої та позашкільної освіти, а також на реалізацію освітніх програм на місцях.

Другим за обсягом є загальнодержавні функції на виконання яких спрямовано 61,6 млрд грн, або 13,5%, які включають утримання органів місцевого самоврядування. Значні кошти місцевих бюджетів також

спрямовано на фінансування економічної діяльності - 96,7 млрд грн (21,1%), ЖКГ - 58,7 млрд грн (або 12,8%), соціальний захист - 57,2 млрд грн (12,5%). Зазначені напрями забезпечують підтримку належного життєвого середовища, вразливих верств населення і базові комунальні послуги.

Структура місцевих видатків, загалом, демонструє відповідальне використання коштів ОМС на ті функції, що мають прямий вплив на мешканців. Громади не лише виконують свої зобов'язання, але також адаптуються до нових викликів, забезпечуючи надання послуг навіть в умовах війни. А концентрація витрат на базових сферах (освіті, ЖКГ, економіці) - є логічною та стратегічно важливою і для забезпечення сталого місцевого розвитку.

Скорочення частки місцевих бюджетів у зведеному бюджеті України – це не просто цифри, а це стратегічне застереження, яке засвідчує втрату балансу багаторівневого врядування (рисунок 2.2).

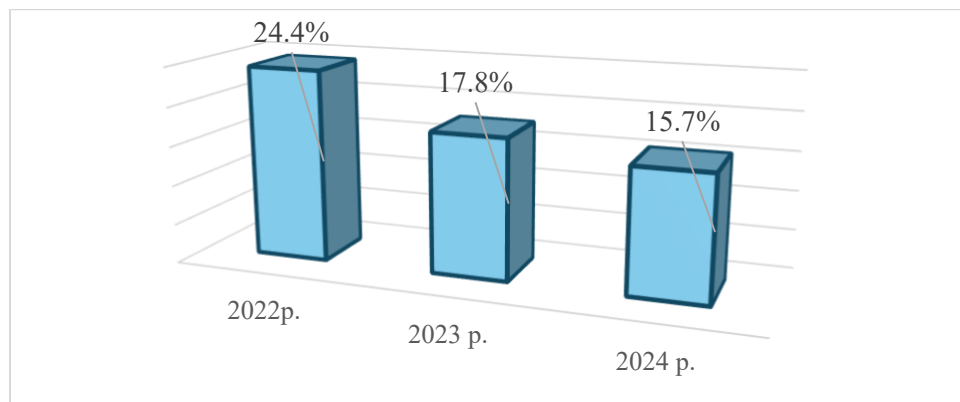

Рисунок 2.2 – Частка місцевих бюджетів у зведеному бюджеті України в 2022-2024 роках

Джерело: побудовано за матеріалами [20]

І хоча реформа децентралізації забезпечила ОМС інструменти для ефективною адаптації до масштабних викликів війни, які постали перед Україною, надмірна централізація може звести нанівець логіку і здобутки реформи децентралізації, що спричинить втрату довіри до ОМС, зменшиться її фінансову спроможність, що призведе до зниження якості послуг,

неможливості утримувати інфраструктуру й формувати довгострокові стратегії регіонального розвитку регіонів та розвитку громад [7]. А тому на загальнодержавному рівні необхідно працювати над поверненням до фіскальної симетрії із поступовим перерозподілом ресурсів, що відповідають делегованим повноваженням ОМС та забезпечать зміцнення власної податкової бази територій у повоєнний період.

Узагальнені дані щодо результатів оцінювання фінансової спроможності ТГ України за підсумками 2024р. з використанням моделі 10-бального тесту Кена Брауна дозволили здійснити розподіл 1331 ТГ України (без врахування 107 тимчасово окупованих ТГ) за рівнями їх спроможності на високий, оптимальний, задовільний, низький, критичний. Так у 2024 році високий рівень продемонстрували 34,3% ТГ; оптимальний рівень – 21,3%; задовільний рівень – 18,2%; низький рівень – 16,4%; критичний рівень – 9,8% (рисунок 2.3). В 2024р. ситуація дещо покращується в порівнянні з 2023р. в бік скорочення кількості громад із критичним та низьким рівнем спроможності.

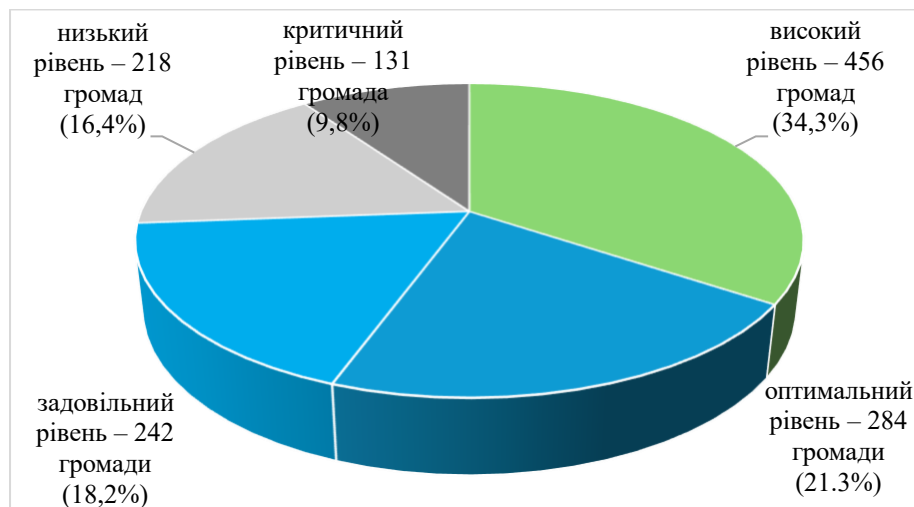

Рисунок 2.3 – Структура розподілу територіальних громад України за рівнями їх спроможності в 2024 р.

Джерело: побудовано за матеріалами [37]

На Хмельниччині 61 ТГ за рівнем спроможності розподілилася таким чином (рисунок 2.4): високий рівень – 24,6%; оптимальний рівень – 27,0%; задовільний рівень – 27,9%; низький рівень – 11,5%; критичний рівень – 8,1 %.

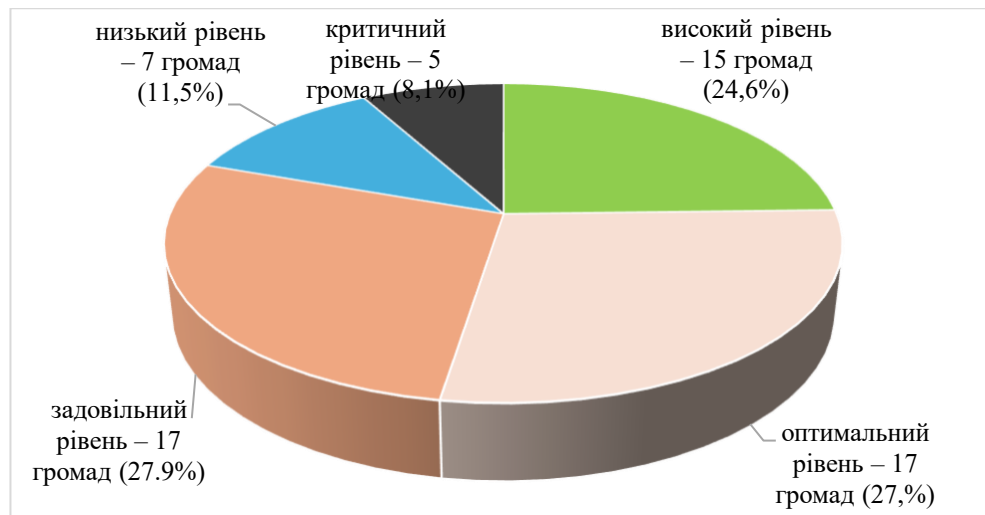

Рисунок 2.4 – Структура розподілу територіальних громад Хмельницької області за рівнями їх фінансової спроможності в 2024 р.

Джерело: побудовано за матеріалами [37]

Городоцька міська рада Хмельницької області є повноважним представником Городоцької міської ОТГ Хмельницької області [5]. Городоцька міська ОТГ утворена шляхом добровільного об'єднання ТГ міста Городок та 38 населених пунктів (сіл), які входили до складу Городоцького району Хмельницької області. Адміністративним центром ТГ є місто Городок в якому розміщені органи місцевого самоврядування.

Основним локальним нормативно-правовим актом Городоцької міської ОТГ є Статут, що приймається Городоцькою міською радою від імені та в інтересах ТГ на основі Конституції України [15], Європейської хартії місцевого самоврядування [12], Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні»[30], інших законодавчих актів України «з метою врахування історичних, національно-культурних, соціально-економічних та інших особливостей організації та здійснення місцевого самоврядування Городоцькою міською об'єднаною територіальною громадою Хмельницької області» [5].

Формами безпосередньої участі Городоцької міської ОТГ у вирішенні питань місцевого значення є: місцеві вибори; місцевий референдум; загальні збори громадян за місцем проживання; місцеві ініціативи; громадські

слухання; звернення громадян до органів місцевого самоврядування та їх посадових осіб, зокрема і у форматі електронної петиції; консультації з громадськістю; участь у консультативно-дорадчих органах, що утворені при органах місцевого самоврядування; участь у роботі контрольно-наглядових органів юридичних осіб публічного права, що утворені за рішенням Ради; участь у розподілі коштів місцевого бюджету шляхом створення проектів для покращення розвитку ОТГ та/або голосування за них (бюджет місцевих проектів, громадський бюджет); участь у створенні й діяльності органів самоорганізації населення; інші форми участі, передбачені чинним законодавством.

Планування розвитку Городоцької міської ОТГ здійснюється з метою: підвищення її спроможності; раціонального використання ресурсів ОТГ; досягнення бажаного рівня благоустрою території, стану муніципальної інфраструктури та якості життя жителів ОТГ; ідентифікації та інтеграції інтересів жителів ОТГ, суб'єктів господарювання, органів місцевого самоврядування ОТГ та держави, інших суб'єктів; підвищення результативності контролю за досягненням визначених цілей розвитку.

Формою безпосередньої участі Городоцької міської ОТГ у вирішенні питань місцевого значення є участь у розподілі коштів місцевого бюджету як демократичний процес, що надає можливість кожному жителю брати участь у розподілі коштів місцевого бюджету шляхом створення проектів покращення розвитку ОТГ та/або голосування за них, як прямого волевиявлення жителів територіальної громади.

Бюджет Городоцької міської ОТГ є головним фінансовий документ, що регламентує фінансово-господарську діяльність місцевої влади, бюджетних установ (організацій) та забезпечує економічний і соціально-культурний розвиток громади. Бюджет ОТГ розробляється фінансовим відділом і ґрунтується на прогностичних розрахунках доходів та видатків, що містяться в бюджетних запитах.

При плануванні та виконанні бюджету Городоцької міської ОТГ головними завданнями Городоцької міської ради та її виконавчих органів у 2024 році є: підтримка життєдіяльності громади; забезпечення належного рівня захисту населення і території громади; облаштування й підтримання у належному стані захисних споруд; посилення охорони й забезпечення безпеки об'єктів критичної інфраструктури; удосконалення системи оповіщення населення про загрози чи виникнення надзвичайних ситуацій; здійснення додаткових видатків бюджету на нагальні потреби громади

У 2024р. до бюджету Городоцької міської ОТГ надійшло 439.3 млн грн доходів, що на +60.9 млн грн або +16.1% більше у порівнянні з 2023 р. У 2023 р. надходження до бюджету ОТГ склали 378.4 млн грн, що на +79.0 млн грн або на 26,4 % більше за відповідний показник 2022р. (таблиця 2.4) (додаток А, Б, В).

Таблиця 2.4 – Динаміка показників бюджету Городоцької міської ОТГ в 2022-2024 роках

Показники виконання	Загальний фонд, млн грн			Темп росту, %		Спеціальний фонд, млн грн			Темп росту, %		Разом, млн грн			Темп росту, %	
	2022 р.	2023 р.	2024 р.	2023/2022	2024/2023	2022 р.	2023 р.	2024 р.	2023/2022	2024/2023	2022 р.	2023 р.	2024 р.	2023/2022	2024/2023
Доходи	284.2	351.4	393.8	123.6	112.1	15.2	27.0	45.5	177.6	168.5	299.4	378.4	439.3	126.4	116.1
Видатки	256.9	284.4	348.4	110.7	122.5	34.9	93.2	89.7	267.0	96.2	291.8	377.6	438.1	129.4	116.0
Дефіцит (-)/ Профіцит (+)	27.3	67.0	45.4	245.4	67.8	-19.7	-66.2	-44.2	336.0	66.8	7.6	0.8	1.2	10.5	150.0

Джерело: розраховано за матеріалами [5, 8, 20]

До загального фонду бюджету Городоцької міської ОТГ надійшло в 2024 р. 393,8 млн грн доходів, до спеціального фонду - 45,5 млн грн. Відносно 2022 р. загальний обсяг доходів бюджету ОТГ у 2024 р. збільшилися на 139,9 млн грн (або на +46,7%).

В 2024р. видатки загального фонду бюджету Городоцької міської ОТГ склали 348,4 млн грн, спеціального 89,7 млн грн. Сукупні видатки бюджету Городоцької міської ОТГ становили 438,1 млн грн, що більше показника 2023

р. на +60,5 млн грн, або +16,0% відповідно. В 2023 р. сукупні видатки бюджету ОТГ склали 377,6 млн грн, що в порівнянні з 2022 р. більше на +85,8 млн грн, або на +29,4%

В 2022-2024 роках бюджет Городоцької міської ОТГ виконано з профіцитом 7,6 млн грн, 0,8 млн грн та 1,2 млн грн відповідно.

Детальну оцінку фінансової спроможності та стійкості бюджету Городоцької міської ОТГ в 2022-2024 роках та напрямки розвитку місцевого самоврядування в умовах війни та повоєнного відновлення розглянемо у наступному параграфі

2.2 Напрями вдосконалення фінансового забезпечення функціонування та розвитку місцевого самоврядування в умовах війни та повоєнного відновлення

З метою визначення фінансової спроможності та стійкості бюджету Городоцької міської ОТГ попередньо проведемо аналіз та оцінку його доходів та видатків, що дозволить нам визначити його спроможність акумулювати надходження та забезпечувати фінансування запланованих витрат, а також стійкість до впливу зовнішніх факторів, зокрема економічних коливань та впливу викликів війни як вони впливають на зміни параметрів бюджету.

Склад, структуру та динаміку доходів бюджету Городоцької міської ОТГ в 2022-2024 роках подано в таблиці 2.5. З таблиці видно, що до бюджету Городоцької міської ОТГ в 2024 р. по загальному та спеціальному фондах надійшло власних надходжень у сумі 291,7 млн грн, що становить +5,3% до планових призначень із врахуванням внесених змін за звітний період, або більше на +14,6 млн грн. В структурі доходів 2024 р. власні надходження складають 66,4%. В порівнянні з 2023 р. власні надходження збільшились на

+68,26 млн грн, або +16,1%. Приріст власних надходжень в 2023 р. в порівнянні з 2022 р. складав +34,88 млн грн, або +26,4%.

Таблиця 2.5 – Склад, структура, динаміка доходів бюджету Городоцької міської ОТГ в 2022-2024 роках (із врахуванням міжбюджетних трансфертів)

Показники	Разом, млн грн			Структура, %			Відхилення (+, -), млн грн	
	2022 р.	2023 р.	2024 р.	2022 р.	2023 р.	2024 р.	2023/ 2022	2024/ 2023
УСЬОГО:	299.38	378.43	439.28	100.0	100.0	100.0	79.05	60.85
ВЛАСНІ НАДХОДЖЕННЯ, зокрема:	188.56	223.44	291.70	63.0	59.0	66.4	34.88	68.26
Податкові надходження, зокрема:	170.84	194.03	249.10	57.1	51.3	56.7	23.19	55.07
- податок та збір на доходи фізичних осіб	112.62	120.71	142.73	37.6	31.9	32.5	8.09	22.02
- податок на прибуток підприємств	0.03	0.01	0.04	0.0	0.0	0.0	-0.02	0.03
- рентна плата та плата за використання інших природних ресурсів	0.85	0.98	0.78	0.3	0.3	0.2	0.13	-0.20
- акцизний податок	2.44	6.16	10.23	0.8	1.6	2.3	3.72	4.07
- місцеві податки, зокрема:	54.82	66.00	95.12	18.3	17.4	21.7	11.18	29.12
податок на майно	25.42	31.88	51.58	8.5	8.4	11.7	6.46	19.70
туристичний збір	0.07	0.01	0.02	0.0	0.0	0.0	0.08	0.04
єдиний податок	29.33	34.11	43.52	9.8	9.0	9.9	4.78	9.41
- екологічний податок	0.08	0.16	0.20	0.0	43.4	44.5	164.15	31.04
Неподаткові надходження, зокрема:	9.97	20.59	12.01	3.3	5.4	2.7	10.62	-8.58
- адміністративні збори та платежі	2.25	1.88	2.15	0.8	0.5	0.5	-0.37	0.27
- власні надходження бюджетних установ	6.69	17.76	8.27	2.2	4.7	1.9	11.07	-9.49
Доходи від операцій з капіталом, зокрема:	7.75	8.82	30.59	2.6	2.3	7.0	1.07	21.77
- кошти від продажу землі	7.75	8.82	30.59	2.6	2.3	7.0	1.07	21.77
ОФЦІЙНІ ТРАНСФЕРТИ	110.82	154.99	147.58	37.0	41.0	33.6	44.17	-7.41
(від органів державного управління), зокрема:	110.82	154.99	147.58	37.0	41.0	33.6	44.17	-7.41
- базова дотація	16.75	46.12	12.89	5.6	12.2	2.9	29.37	-33.23
- субвенція з державного бюджету місцевим бюджетам, зокрема:	85.36	79.87	121.72	28.5	21.1	27.7	-5.49	41.85
освітня субвенція	85.36	79.87	95.24	28.5	21.1	21.7	-5.49	15.37
- дотація з місцевих бюджетів	4.70	3.44	4.14	1.6	0.9	0.9	-1.26	0.70
- субвенція з місцевих бюджетів іншим місцевим бюджетам	4.01	25.56	8.83	1.3	6.8	2.0	21.55	-16.73

Джерело: розраховано за матеріалами [5, 8, 20]

Власні надходження бюджету Городоцької міської ОТГ поділяються на податкові, неподаткові та доходи від операцій з капіталом.

Щодо структури податкових надходжень бюджету Городоцької міської ОТГ в 2022-2024 роках, то протягом досліджуваного періоду основним бюджетоформуєчим джерелом надходжень залишається податок на доходи фізичних осіб (ПДФО), частка якого у загальній сумі надходжень становить 37,6%-32,5% відповідно. В абсолютних показниках надходження від ПДФО в 2024 р. склало 142,73 млн грн, що більше показника попереднього року на +22,02 млн грн, або +18,2%. Зростання в 2023 р. в порівнянні з 2022 р. складає +8,09 млн грн, або +8,2. Зменшення питомої ваги надходжень від ПДФО зумовлене тим, що з 01.10.2023р. ПДФО з військовослужбовців перенаправлено до державного бюджету, що спричинило зменшення надходжень до місцевих.

Натомість в досліджуваному періоді відмічається зростання питомої ваги акцизного податку з 0,8% до 2,3%. В абсолютних показниках зростання відмічається з 2,44 млн грн в 2022 році та 10,23 млн грн в 2024 р., або на + 7,79 млн грн, або в 4,2 рази.

Окрім цього, впродовж усього досліджуваного періоду стабільним джерелом надходжень в складі бюджету Городоцької міської ОТГ є податок на майно, який складає в 2024 р. 51,58 млн грн, або 11,7% структури доходів бюджету і зростає в досліджуваному періоді на +26,16 млн грн, або на +102,9%. Переважно зростання відбувається в частині збільшення орендної плати за землю з юридичних осіб, яка складає в 2024 р. 38,76 млн грн. Податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки сплачений в 2024 р. юридичними особами складає 1,94 млн грн, а фізичними особами – 3,88 млн грн.

Єдиний податок є стабільним джерелом наповнення бюджету Городоцької міської ОТГ і в структурі доходів досліджуваного періоду складає 9,0%-9,9%. В абсолютних показниках обсяг надходжень єдиного податку зростає з 29,33 млн грн до 43,52 млн грн, або на +14,19 млн грн, що

складає +16,3% в 2023 р. та +27,53% в 2024 р. В 2024 році єдиний податок з фізичних осіб склав 25,08 млн грн, єдиний податок з сільськогосподарських товаровиробників, у яких частка с/г товаровиробництва за попередній податковий (звітний) рік дорівнює або перевищує 75% - 16,44 млн грн, єдиний податок з юридичних осіб – 1,98 млн грн.

Неподаткові надходження у структурі доходів бюджету Городоцької міської ОТГ в 2024 році склали 12,01 млн грн (або 2,7% загальної структури доходів). Порівняно з 2023 р. обсяг неподаткових надходжень в 2024 р. скоротився на -8,58 млн грн (або на -41,57%), тоді як в порівнянні з 2022 р. обсяг неподаткових надходжень зріс на +2,04 млн грн. (або на 20,46%). Вагому частку в складі неподаткових надходжень складають власні надходження бюджетних установ, зокрема в 2024 р. вони складають 8,27 млн грн і акумулюють до спеціального фонду бюджету за рахунок плати за послуги, що надаються бюджетними установами відповідно до їх основної діяльності та плати за оренду майна бюджетних установ.

Доходи від операцій з капіталом акумулюються переважно за рахунок коштів від продажу землі і нематеріальних активів, що надходять від викупу земельних ділянок сільськогосподарського призначення державної і комунальної власності. В 2024 р. доходи від операцій з капіталом склали 30,59 млн грн, або 7,0% структури доходів. Зростання показника в порівнянні з 2023 р. складає 21,77 млн грн, або 3,5 раза.

Офіційні трансферти в бюджеті Городоцької міської ОТГ в 2024 р. склали 147,58 млн грн (що складає 33,6% структури доходів) бюджету, зокрема від органів державного управління:

- базова дотація – 12,89 млн грн;
- субвенція з державного бюджету місцевим бюджетам – 121, 72 млн грн, з яких: освітня субвенція з державного бюджету місцевим бюджетам – 95,24 млн грн; субвенція на облаштування безпечних умов у закладах, що надають загальну середню освіту – 13,06 млн грн; субвенція на придбання обладнання, створення та модернізацію (проведення реконструкції та капітального

ремонту) їдалень (харчоблоків) закладів загальної середньої освіти – 6,32 млн грн;

- дотації з місцевого бюджету іншим місцевим бюджетам - 4,14 млн грн, з них на здійснення переданих з державного бюджету видатків з утримання закладів освіти та охорони здоров'я за рахунок відповідної додаткової дотації з державного бюджету – 1,66 млн грн; інші – 2,48 млн грн;

- субвенція з місцевих бюджетів іншим місцевим бюджетам - 8,83 млн грн, з яких: на забезпечення якісної, сучасної та доступної загальної середньої освіти «Нова українська школа» за рахунок відповідної субвенції з державного бюджету – 1,65 млн грн; на виконання окремих заходів з реалізації соціального проекту «Активні парки - локації здорової України» за рахунок відповідної субвенції з державного бюджету – 0,93 млн грн; на забезпечення діяльності фахівців із супроводу ветеранів війни та демобілізованих осіб та окремі заходи з підтримки осіб, які захищали незалежність, суверенітет та територіальну цілісність України, за рахунок відповідної субвенції з державного бюджету – 0,32 млн грн; інші субвенції – 1,36 млн грн.

Порівняно з 2023 р. загальний обсяг офіційних трансфертів скоротився на - 7,41 млн грн, хоча в структурі бюджету відповідного бюджетного періоду вони склали 41%. Це вказує на те, що самостійність та спроможність бюджету Городоцької міської ОТГ покращується.

Видатки бюджету Городоцької міської ОТГ за 2024 р. профінансовані в сумі 438,04 млн грн (таблиця 2.6) при плані із врахуванням змін 454,91 млн грн, що становить 96,29 % від показників, затверджених на рік із врахуванням змін. В порівнянні з 2023 р. видатки бюджету зросли на 60,43 млн грн, або на 16%, а в порівнянні з 2022 р. – на 146,18 млн грн, або на 50,09%.

В складі видатків бюджету Городоцької міської ОТГ за 2024 р. найбільшу питому вагу складають видатки на освіту, зокрема на дану функцію було спрямовано 249.43 млн грн, що складає 56,9% структури видатків поточного року. Видатки на освіту в 2024 р. розподілено наступним чином: на загальну середню освіту (10 ліцеїв громади) спрямовано 156,22 млн грн (або 62,75%

видатків за даною функцією); на дошкільну освіту – 39,37 млн грн (або 15,78% видатків відповідно); на позашкільну освіту – 9,11 млн грн (або 3,65% видатків відповідно); на інші заклади та заходи в системі освіти – 44,43 млн грн (або 17,81% видатків відповідно). Видатки на освіту в 2024 р. в порівнянні з 2023 р. зросли на 32,71 млн грн, або на 15,09%. Це найбільш фінансово витратна галузь у бюджеті Городоцької міської ОТГ.

Таблиця 2.6 – Склад, структура, динаміка видатків бюджету Городоцької міської ОТГ в 2022-2024 роках (за функціями)

Показники	Разом, млн грн			Структура, %			Відхилення (+, -), млн грн	
	2022 р.	2023 р.	2024 р.	2022 р.	2023 р.	2024 р.	2023/ 2022	2024/ 2023
РАЗОМ	291.86	377.61	438.04	100.0	100.0	100.0	85.75	60.43
Загальнодержавні функції	33.88	41.98	56.62	11.6	11.1	12.9	8.10	14.64
Громадський порядок, безпека та судова влада	2.19	0.95	1.11	0.8	0.3	0.3	-1.24	0.16
Економічна діяльність	20.35	37.45	29.12	7.0	9.9	6.6	17.10	-8.33
Охорона навколишнього природного середовища	0.23	3.47	0.09	0.1	0.9	0.0	3.24	-3.38
Житлово-комунальне господарство	19.48	23.92	30.84	6.7	6.3	7.0	4.44	6.92
Охорона здоров'я	9.19	10.20	19.26	3.1	2.7	4.4	1.01	9.06
Духовний та фізичний розвиток	13.37	15.46	17.16	4.6	4.1	3.9	2.09	1.70
Освіта	168.70	216.72	249.43	57.8	57.4	56.9	48.02	32.71
Соціальний захист і соціальне забезпечення	24.47	27.46	34.41	8.4	7.3	7.9	2.99	6.95

Джерело: розраховано за матеріалами [5, 8, 20]

Наступною за обсягом видатків Городоцької міської ОТГ є функція державного управління на яку в 2024р. спрямовано 56,62 млн грн, з них: на вищі органи державного управління - 42,34 млн грн, що становить 74,78% за даною функцією; на інші загальні функції держави – 1,13 млн грн, що складає 2% відповідно, міжбюджетні трансферти з державного бюджету складають 13,14 млн грн, або 23,22% відповідно. В порівнянні з 2023 р. видатки на державне управління зросли на + 14,64 млн грн, або на +34,87%. У структурі

видатків бюджету ОТГ дана стаття складає в 2024р. 12,9% і в продовж досліджуваного періоду суттєво не змінюється.

На соціальний захист і соціальне забезпечення в 2024 р. з бюджету Городоцької міської ОТГ спрямовано 34,41 млн грн, що складає 7,9% у структурі видатків бюджету, що в порівнянні з 2023 р. більше на 6,95 млн грн, або на 25,31%. З них: на соціальний захист на випадок втрати працездатності – 6,17 млн грн, або 17,93% структури по даній функції; на соціальний захист сім'ї, дітей та молоді – 1,93 млн грн, або 5,6% відповідно.

На економічну діяльність з бюджету Городоцької міської ОТГ в 2024 р. спрямовано 29,12 млн грн, або 6,6% загальної структури видатків, з яких на транспорт – 14,76 млн грн, на сільське господарство – 0,29 млн грн, на іншу промисловість та будівництво – 8,91 млн грн, на іншу економічну діяльність – 5,16 млн грн.

Видатки на ЖКГ в 2024 р. склали 30,84 млн грн, або 7,0% загальної структури видатків, що більше показника 2023 р. на 6,92 млн грн, а в порівнянні з 2022 р. – більше на 11,36 млн грн., з яких на комунальне господарство – 23,38 млн грн.

Видатки на охорону здоров'я складають 19,26 млн грн, або 4,4% структури видатків 2024 року і в порівнянні з 2022 р. зростають на 10,07 млн грн, або вдвічі. З них в 2024 р. на лікарні і санаторно-курортні заклади спрямовано 13,55 млн грн, на поліклініки і амбулаторії, швидку та невідкладну допомогу – 5,61 млн грн.

Оцінку фінансової стійкості бюджету Городоцької міської ОТГ в 2022-2024 роках проведемо за методикою, запропонованою в параграфі 1.2 (таблиця 2.7). Дані таблиці показують, що розрахований нами інтегральний коефіцієнт фінансової стійкості бюджету Городоцької міської ОТГ в 2022-2024 роках знаходиться в межах 0,7-0,8, що вказує на абсолютний тип його фінансової стійкості.

Таблиця 2.7 – Система показників оцінки фінансової стійкості
Городоцької міської ОТГ в 2022-2024 роках

Показники	Вага коефіцієнта	2022 р.	2023 р.	2024 р.
Коефіцієнт самостійності (Кс)	0.2	0.6	0.6	0.7
Коефіцієнт вилучення коштів до державного бюджету (Кв (з))	0.1	1.7	1.4	2.0
Коефіцієнт бюджетного покриття (Кбп)	0.2	0.6	0.6	0.7
Коефіцієнт трансфертів до місцевих бюджетів (залежності) (Кбз)	0.1	0.4	0.4	0.3
Коефіцієнт податкової самостійності (Кпс)	0.2	0.9	0.9	0.9
Коефіцієнт відносної бюджетної забезпеченості (Квбз)	0.2	0.7	0.7	0.9
Інтегральний коефіцієнт фінансової стійкості місцевих бюджетів	-	0.8	0.7	0.8
Тип фінансової стійкості	-	абсолютна	абсолютна	абсолютна

Джерело: розраховано за матеріалами [5, 8, 20]

Загалом бюджет Городоцької міської ОТГ в досліджуваному періоді має високий рівень самостійності, скорочується залежність його від трансфертів державного бюджету, податкова самостійність фіксується на рівні 90%.

Оцінку фінансової спроможності Городоцької міської ОТГ в 2023-2024 роках проведемо за показниками, визначеними Методикою оцінювання рівня спроможності територіальних громад [28] з урахуванням адаптованої моделі 10-бального тесту Кена Брауна, що характеризують її основні соціально-економічні показники (таблиця 2.8).

Розраховані показники вказують на те, що фінансової спроможності Городоцької міської ОТГ в 2023-2024 роках є досить високою.

Таким чином, органи місцевого самоврядування ОТГ у процесі реформи децентралізації отримали поряд з розширеними повноваженнями серйозні виклики, які полягають у необхідності формування потужного власного соціально-економічного потенціалу. Справитися з такими викликами можна шляхом провадження ефективної фінансової діяльності, зокрема, застосовуючи місцевий бюджет як найпотужніший важіль управління, що

дозволяє місцевим органам влади ефективно впливати на економічні, соціальні й політичні процеси, а також пов'язати інститути влади із усіма суб'єктами господарювання та впливати на громадську думку в громаді.

Таблиця 2.8 - Оцінка фінансової спроможності Городоцької міської ОТГ в 2023-2024 роках

Показник	2023 р.	2024 р.
Чисельність наявного населення станом на 01.01. поточного року, тис. чол	34,276	34,276
Площа, км ²	775,6	775,6
Доходи загального фонду на мешканця, грн	5 738,5	7 370,8
Видатки загального фонду на мешканця, грн	8 209,5	10 154,7
Видатки на утримання апарату управління на мешканця, грн	955,3	1 215,5
Капітальні видатки на 1 мешканця, грн	2 450,2	2 385,4
Рівень дотаційності бюджетів, %	17,8%	4,9%
Частка управлінських видатків, %	16,6%	16,5%
Частка бюджетних видатків на оплату праці, %	70,6%	68,5%
Частка капітальних видатків бюджету, %	22,5%	18,8%
Видатки на культуру, фізкультуру і спорт на мешканця, грн	419,6	465,3
Частка трансфертів у дохідній частині бюджету, %	39,0%	31,1%
Частка місцевих податків і зборів у дохідній частині загального фонду бюджету без трансфертів, %	33,6%	37,7%
Сума балів	Більше 10	Більше 10
Рівень спроможності	високий	високий

Джерело: складено за матеріалами [23, 37]

Враховуючи високі показники самостійності та спроможності Городоцької міської ОТГ, в контексті забезпечення подальшого успішного сталого розвитку ОТГ діяльність органів місцевої влади в умовах децентралізації та викликів війни і повоєнного відновлення повинна бути спрямована на досягнення таких стратегічних цілей:

- забезпечення економічного зростання шляхом створення сприятливого інвестиційного клімату та підвищення туристичної привабливості території;

- забезпечення високої якості життя населення шляхом впорядкування існуючих та створення нових відпочинково-рекреаційних зон, модернізації інфраструктури і транспортного сполучення на території ОТГ, забезпечення охорони навколишнього природного середовища;

- надання послуг для населення за європейськими стандартами шляхом оптимізації послуг комунальних підприємств, покращення якості медичного обслуговування, підвищення рівня доступності до інфраструктури та послуг населених пунктів, доступ населення до якісних соціальних послуг.

Підвищення фінансової самостійності місцевого самоврядування ОТГ є необхідною умовою стимулювання економічного розвитку, практичне досягнення цілей якого передбачає модернізацію принципів фінансування, насамперед – із місцевих бюджетів. В таких умовах потребують змін форми та інструменти наповнення місцевих бюджетів, які передбачають:

- оптимальне оподаткування, підвищення ролі місцевих податків і зборів, збільшення їх частки у структурі доходів місцевого бюджету;

- залучення додаткових фінансових ресурсів;

- підвищення ефективності розподілу і використання фінансових ресурсів у ТГ;

- підвищення прозорості й підзвітності управління фінансами та комунальним майном;

- застосування гендерно орієнтованого підходу у бюджетному процесі на рівні ТГ.

Висновки

В кваліфікаційній роботі проведено дослідження фінансового забезпечення функціонування та розвитку місцевого самоврядування за матеріалами Городоцької міської ради Хмельницької області.

В процесі проведеного дослідження нами визначено, що фінансове забезпечення органів місцевого самоврядування – «це система, яка забезпечує акумулювання місцевими органами влади фінансових ресурсів в обсягах, достатніх для виконання їх повноважень та забезпечення самодостатності і розвитку територій» (авт.)

В контексті розбудови ефективного місцевого самоврядування та забезпечення ним поступального соціально-економічного розвитку територій дані процеси мають поєднуватися із нарощенням ресурсної та фінансової бази для якісного виконання повноважень ОМС, підвищення економічної і фінансової спроможності територій за рахунок різних джерел фінансування в умовах викликів війни та повоєнного відновлення України, зокрема бюджетних, кредитних, інвестиційних та альтернативних.

Враховуючи напрацювання науковців оцінку рівня самостійності місцевих бюджетів, як основної фінансової бази ОМС пропонується проводити на основі розрахунку інтегрального показника (за вагою коефіцієнтів самостійності, вилучення коштів до державного бюджету, бюджетного покриття, трансфертів до місцевих бюджетів, податкової спроможності, відносної бюджетної забезпеченості), а фінансової спроможності – з використанням адаптованої моделі 10-бального тесту Кена Брауна.

Негативні наслідки війни, які призвели до значних руйнувань інфраструктурних об'єктів, зупинку роботи підприємств або їх повного закриття, міграції населення, суттєво посилили територіальні диспропорції та створили нові проблеми в системі управлінні бюджетними ресурсами. У

2024р. бюджетна система України функціонувала в умовах хронічного дефіциту державного бюджету, попри те, що по місцевих бюджетах спостерігалася відносна стабільність. Скорочення відсоткової долі місцевих бюджетів у зведеному бюджеті України є стратегічним застереженням, що засвідчує втрату балансу багаторівневого врядування та нівелює надбання реформи децентралізації. Попри ризики та виклики в 2024р. відбувається скорочення кількості громад із критичним і низьким рівнем спроможності.

Повноважним представником Городоцької міської ОТГ Хмельницької області є Городоцька міська рада, а бюджет ОТГ є головним фінансовий документ, який регламентує фінансово-господарську діяльність та забезпечує економічний і соціально-культурний розвиток громади. Загалом бюджет Городоцької міської ОТГ в 2022-2024 роках має високий рівень самостійності, знижується його залежність від трансфертів державного бюджету, а податкова самостійність фіксується на досить високому рівні - 90%. Розраховані показники фінансової спроможності Городоцької міської ОТГ за адаптованою моделлю 10-бального тесту Кена Брауна вказують на те, що його фінансової спроможності є досить високою впродовж досліджуваного періоду.

Враховуючи досить високі показники самостійності та спроможності Городоцької міської ОТГ, з метою забезпечення подальшого успішного сталого розвитку діяльність ОМС в умовах децентралізації та викликів війни і повоєнного відновлення має бути спрямована на досягненні наступних стратегічних цілей: забезпечення економічного зростання; забезпечення високої якості життя населення; надання послуг для населення за європейськими стандартами за рахунок модернізації принципів фінансування, насамперед – із місцевого бюджету, які передбачають оптимальне оподаткування, залучення додаткових фінансових ресурсів, підвищення ефективності розподілу і використання, прозорості та підзвітності управління фінансами та комунальним майном, використання гендерно орієнтованого врядування у бюджетному процесі на рівні ОТГ.

Список використаних джерел

1. Биков О.М., Самань В.В. Функціонування місцевого самоврядування в Україні у період правового режиму воєнного стану / О.М. Биков, В.В. Самань // Право та державне управління. – 2022. - № 3. – С. 266-269 (дата звернення: 21.04.2025)
2. Блажівська М.А. Принципи фінансового забезпечення розвитку територіальних громад в Україні / М.А. Блажівська // Демократичне врядування. - 2019. - Вип. 2. - [Електронний ресурс] - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/DeVr_2019_2_6 (дата звернення: 17.04.2025)
3. Боднар Т., Коваль М. Фінансове забезпечення органів місцевого самоврядування в умовах децентралізації в Україні / Т. Боднар, М. Коваль // Herald of Khmelnytskyi National University. Economic Sciences. - 2024. - №328(2). – С. 483-489.
4. Бюджетний кодекс України: Закон від 08.07.2010 р. № 2456-VI. Дата оновлення: 06.05.2023 - [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#Text> (дата звернення: 05.04.2025)
5. Городоцька міська територіальна громада: Офіційний сайт. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://gorodocka-gromada.gov.ua/> (дата звернення: 20.04.2025)
6. Грищук М.В. Принципи місцевого самоврядування як основні засади організації та функціонування місцевого самоврядування: політико-правовий аналіз. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://gorodocka-gromada.gov.ua/> (дата звернення: 20.04.2025) (дата звернення: 10.04.2025)
7. Державна стратегія регіонального розвитку на 2021- 2027 роки та план заходів з її реалізації. - [Електронний ресурс]: Постанова Кабінету Міністрів України 05.08.2020 р. №695. Дата оновлення: 05.08.2020. – Режим

доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/695-2020-%D0%BF#Text> (дата звернення: 12.04.2025).

8. Державний веб-портал бюджету для громадян. - [Електронний ресурс]. Офіційний сайт. – Режим доступу: <https://openbudget.gov.ua/> (дата звернення: 13.04.2025).

9. Децентралізація влади: порядок денний на середньострокову перспективу. Аналітична доповідь. Авт.: Жаліло Я.А., Шевченко О.В., Романова В.В. та ін. Національний інститут стратегічних досліджень. – К.: 2019. – 115 с.

10. Децентралізація в Україні. Офіційний сайт. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://decentralization.gov.ua/> (дата звернення: 13.04.2025)

11. Деякі питання формування та виконання місцевих бюджетів у період воєнного стану: Постанова Кабінету Міністрів України 11.03.2022 р. №252. - [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/252-2022-%D0%BF#Text> (дата звернення: 18.04.2025)

12. Європейської хартії місцевого самоврядування м. Страсбург, 15 жовтня 1985 року: Ратифіковано Законом №452/97-ВР від 15.07.97. Дата оновлення: 16.11.2009. - [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_036#Text (дата звернення: 01.05.2024)

13. Канєва Т.В. Бюджет у системі фінансово-економічних відносин : монографія / Т. В. Канєва. – Київ : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2021. – 392 с.

14. Кашубіна Ю.Б., Царенко А.Я. Фінансові аспекти функціонування органів місцевого самоврядування / Ю.Б. Кашубіна, А.Я. Царенко // Ефективна економіка. - 2015. - № 5. - [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=4084> (дата звернення: 16.04.2025)

15. Конституція України: прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28.06.1996р. Дата оновлення: 02.12.2019. [Електронний ресурс] –

Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 15.04.2025)

16. Марценюк О., Деньдобра Т., Гуменна О. Фінансові механізми державної підтримки розвитку територіальних громад в умовах децентралізації / О. Марценюк, Т. Деньдобра, О. Гуменна // Економіка та суспільство. - 2023. - №52. - [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-52-4>

17. Михайленко С.В., Зубріліна В.В. Науковий підхід до фінансового забезпечення місцевого самоврядування в Україні / С.В.Михайленко, В.В.Зубріліна // Економіка і суспільство. – 2017. - №9. – С.1017-1022. (дата звернення: 17.04.2025)

18. Міністерство фінансів України. Офіційний веб сайт. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://mof.gov.ua/> (дата звернення: 06.04.2025)

19. Моргун В.В. Удосконалення фінансової основи місцевого самоврядування в контексті децентралізації, реалізації бюджетної та податкової політики держави / В.В. Моргун // Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ. – 2020. - № 1 (19). - С. 25-32. (дата звернення: 20.04.2025)

20. Open Budget - Державний веб-портал бюджету для громадян. - [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://openbudget.gov.ua/> (дата звернення: 30.04.2025)

21. Осипенко С. Управління системою фінансового забезпечення місцевих органів самоврядування в умовах воєнного стану / С. Осипенко // Економічні горизонти. - 2023. - №2(24). – С. 50–59. - [Електронний ресурс] – Режим доступу: [https://doi.org/10.31499/2616-5236.2\(24\).2023.281211](https://doi.org/10.31499/2616-5236.2(24).2023.281211) (дата звернення: 18.04.2025)

22. Оцінювання фінансової спроможності територіальних громад: оновлені підходи. - [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://decentralization.ua/news/17407> (дата звернення: 09.05.2025)

23. Оцінка фінансової спроможності територіальних громад за підсумками 2023 року. - [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://pravo.org.ua/blogs/otsinka-finansovoyi-spromozhnosti-terytorialnyh-gromad-za-pidsumkamy-2023-roku/> (дата звернення: 09.05.2025)

24. Пилипенко Я.В. Механізм забезпечення фінансової самостійності місцевого самоврядування / Я.В. Пилипенко // Право та державне управління. – 2021. - №1. - С.243-250. (дата звернення: 17.04.2025)

25. Подзізей О., Коробчук Т. Фінансове забезпечення відновлення конкурентоспроможності територіальних громад в Україні / О. Подзізей, Т. Коробчук // Економіка та суспільство. - 2023. - №48. - [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-48-11> (дата звернення: 27.04.2025)

26. Про добровільне об'єднання територіальних громад: Закон від 05.02.2015 р. № 157-VIII. Дата оновлення: 14.05.2020. - [Електронний ресурс] - Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 05.04.2025)

27. Про засади державної регіональної політики Закон від 05.02.2015р. №156-VIII. - [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/156-19#Text> (дата звернення: 28.04.2025)

28. Про затвердження Методики формування спроможних територіальних громад: Постанова Кабінету Міністрів України від 08.04.2015 р. №214. Дата оновлення: 31.01.2020. - [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/214-2015-%D0%BF#n157> (дата звернення: 05.04.2025)

29. Про міжнародне територіальне співробітництво України: Закон від 24.04.2024р. №3668-IX. - [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3668-20#Text> (дата звернення: 27.04.2025)

30. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон від 21.05.1997 р. № 280/97-ВР. - [Електронний ресурс] – Режим

доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 09.04.2025)

31. Про співробітництво територіальних громад: Закон від 17.06.2014р. №1508-VII. - [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1508-18#Text> (дата звернення: 29.04.2025)

32. Про схвалення Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 01.04. 2014 р. №333-р. - [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/333-2014-%D1%80#Text>

33. Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року: Указ Президента України 30.09.2019р. №722/2019. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 11.04.2025)

34. Ресурсне забезпечення об'єднаної територіальної громади та її маркетинг: навч. посіб. / Г.А. Борщ, В.М. Вакуленко, Н.М. Гринчук, Ю.Ф. Дехтяренко та ін. – К. – 2017. – 107 с.

35. Реформа децентралізації. - [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.kmu.gov.ua/reformi/efektivne-vryaduvannya/reforma-decentralizaciyi> (дата звернення: 28.04.2025)

36. Тиркало Р. Сутність та форми матеріально-фінансової самостійності місцевого самоврядування / Р. Тиркало // Юридичний вісник. 2023. - №2. – С. 15-23. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://yurvisnyk.in.ua/v2_2023/2.pdf (дата звернення: 30.04.2025)

37. Фінансова спроможність територіальних громад у 2024 році у розрізі областей. - [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://decentralization.gov.ua/news/19512> (дата звернення: 02.05.2025)

38. Форкун І., Гордєєва Т., Мунджішвілі Т. Комплексна оцінка фінансової стійкості місцевих бюджетів як індикатор підвищення рівня бюджетного менеджменту в умовах реформи децентралізації владних

повноважень. MODELING THE DEVELOPMENT OF THE ECONOMIC SYSTEMS. - 2021). - №2. – С. 46–53. - [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://doi.org/10.31891/mdes/2021-2-7> (дата звернення: 25.04.2025)

39. Цимбалюк І., Павліха Н., Корнелюк О. Місцеві бюджети як основа фінансової самостійності та конкурентоспроможності територій / І. Цимбалюк, Н. Павліха, О. Корнелюк // Економіка та суспільство. – 2023. - №55. - [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-55-107> (дата звернення: 30.04.2025)

40. Declaration of Principles on Interim Self-Government Arrangements [Electronic resource]– Access mode: <https://unsco.unmissions.org/declaration-principles-interim-self-government-arrangements> (date of application: 15.04.2025)

ДОДАТКИ